સમદૃષ્ટિથી બધા નામને સાચા માને છે. તેવી જ રીતે પરમાર્થ-દૃષ્ટિથી શુદ્ધ નિર્દોષ દેવને જિન, અરિહંત, વીતરાગ, પરમાત્મા, તીર્થંકર, શિવ, શંકર, શંભુ, સ્વયંભૂ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રામ, મહેશ યા મહાદેવાદિક ગમે તે નામથી બોલાવવામાં આવે તો પણ તે સાર્થક જ હોવાથી સમજુ માણસો સ્વીકારી જ લે છે. એવી જ રીતે ગુરુનાં અને ધર્મનાં જુદાં જુદાં નામ ગમે તે હો પણ તેની સાથે પરમાર્થદૃષ્ટિ જીવોને કશો ઝઘડો હોતો નથી; કેમ કે તેઓ તેમાં સીધો જ વિચાર કરે છે. કેવળ શબ્દભેદ સાંભળીને તેની સાથે ઝઘડો કરી બેસતા નથી. શબ્દભેદથી અર્થભેદ સમજી નહિ લેતા, અર્થની એકતા નિષ્પક્ષપાતપણે વિચારી, તેનું ઝટ સમાધાન કરી લે છે. આવી સમદૃષ્ટિ, પૂર્વોક્ત જિનના ખરા અનુયાયી જૈનોમાં હોઇ શકે છે, તેથી જ તે સ્યાદ્વાદી, અનેકાન્તવાદી અથવા યથાર્થવાદી કહેવાય છે અને તે સત્ય છે. તત્ત્વદૃષ્ટિથી કે ઉદાર-વિશાળ સમદૃષ્ટિથી વિચારી શકાય તો સકળ રાગાદિ દોષ રહિત વીતરાગ દેવે કહેલો-સમજાવેલો શુદ્ધ અહિંસા [દયા] , સંયમ [ચારિત્ર] અને ઇચ્છાનિરોધરૂપ તપ લક્ષણ ધર્મ જ ખરેખર દરેક ભવ્ય આત્માને માટે સ્વાભાવિક ધર્મ છે. અને એ જ સત્ય સનાતન ધર્મદ્વારા ખરું-વાસ્તવિક સુખ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. એ પવિત્ર ધર્મમાં જેનું ચિત્ત વર્ત્યા કરે છે તેને ઇન્દ્રાદિક દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે, આમ હોવાથી સત્ય નિર્દોષ સનાતન ધર્મને સ્વબુદ્ધિબળથી સારી રીતે સમજી ભવ્યાત્માઓએ સર્વ પ્રકારનો પ્રમાદ તજીને તેનો અવશ્ય આદર કરવો ઘટે છે. પ્રથમ અજ્ઞાનવશ આદરેલા અસત્ ધર્મ ઉપર મિથ્યા મમત્વ રાખવો ઘટતો નથી ભાગ્યયોગે સત્ય વસ્તુધર્મની પિછાણ થયાનું એ જ ફળ છે અને દશ દૃષ્ટાંતે દુર્લભ માનવભવ પામ્યાની ખરી કિંમત પણ એથી જ છે.

મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે ઉત્તમ આલંબન

'એક સ્થિર શાશ્વત સુખ ક્યાં છે? અને તે કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે?" સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી તીર્થંકર ભગવાન ભવ્ય જનોના એકાન્ત હિતને માટે કહે છે કે-એક સ્થિર અને શાશ્વત સુખ કેવળ મોક્ષમાં જ છે-બીજે ક્યાંય નથી સકળ કર્મમળનો સર્વથા ક્ષય થવાથી જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે તે કર્મમળનો ક્ષય કરવા સમ્યગ્ દર્શન (સમ્યક્ત્વ), જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયી જ અમોઘ ઉપાય છે, એમ શ્રી તીર્થંકર ગણધરાદિક જ્ઞાની પુરુષો જણાવે છે અનાદિ મિથ્યાત્વ અને કષાયને ટાળવાથી શ્રી સર્વજ્ઞ દેવે કહેલાં તત્ત્વવચનો ઉપર જ યથાર્થ શ્રદ્ધા ઉપજે છે તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે શ્રી સર્વજ્ઞકથિત સૂક્ષ્મ તત્ત્વનો જ વડે યથાર્થ બોધ થઈ શકે છે તે જ્ઞાન કહેવાય છે અને શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવંતે બતાવેલા ઉત્તમ વ્રત નિયમોને આદરી તેને પ્રમાદ રહિત પાળવા વડી નિજ ગુણમાં સ્થિરતા પામવી તે ચારિત્ર કહેવાય છે ઉક્ત સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન અને ચારિત્રને જ્ઞાની પુરુષો રત્નત્રયી કહીને બોલાવે છે આ પવિત્ર રત્નત્રયી વગર કદાપિ કોઈનો ક્યારે પણ સર્વ કર્મનો ક્ષય થવારૂપ મોક્ષ થઈ શકતો નથી, તેથી જ રત્નત્રયીની સાધના-આરાધના મોક્ષસુખ મેળવવા કરવા માટે કરવી તે દરેક સ્થિર અને શાશ્વત સુખના અર્થી જનને માટે ઉચિત છે

ભાવ સહિત કરવામાં આવતી સકળ ધર્મસાધના સફળ થઈ શકે છે દાન, શીલ અને તપ વગેરે ભાવ સહિત કરાય તો જ તે લેખે થાય છે એ ભાવ મનને આધીન છે અને ઉત્તમ આલંબન વગર ચપળ મન સ્થિર રહી શકતું નથી. જો કે જ્ઞાની પુરુષોએ તેને માટે અનેક આલંબન કહ્યાં છે, પરંતુ તે બધામાં નવપદનું આલંબન મુખ્ય અને ઉત્તમ છે

નવપદનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ

૧ અરિહંત, ૨ સિદ્ધ, ૩ આચાર્ય, ૪ ઉપાધ્યાય, ૫ સકળ સાધુ, ૬ દર્શન, ૭ જ્ઞાન, ૮ ચારિત્ર અને ૯ તપ. એ નવપદ અથવા સિદ્ધચક્રના નામથી ઓળખાય છે. ઉક્ત નવપદના ગુણગ્રામ કરવાવડે નિજગુણ શુદ્ધિ કરી લેવી ઉચિત છે, તેથી ઉક્ત નવપદના ગુણોનું પ્રથમ સંક્ષેપથી વર્ણન કરીએ છીએ.

૧. રાગદ્વેષ અને મોહાદિક અંતરગ શત્રુસમૂહને સર્વથા જીતી લઇ, સકળ અતિશય સહિત સમવસરણમાં બિરાજી, ભવ્ય જનોને અશ્રાન્તપણે અમૃતસમાન ધર્મદેશના આપી, જે ઉદ્ધરે છે તે અરિહંત વીતરાગ પરમાત્મા કહેવાય છે.

૨. સકળ કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરી જે અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્યસપન્ન થઇ, અજ, અવિનાશી, અરૂપી, અવ્યાબાવ અને અગુરુલઘુ એવું મોક્ષ મહાપદ પ્રાપ્ત કરે છે તે સઘળા સિદ્ધ ભગવાન તરીકે ઓળખાય છે.

૩. શ્રી અરિહંત પરમાત્માએ ઉપદેશેલા ઉત્તમ (જ્ઞાનાચારાદિ) આચારવિચારને જે જાતે સેવન કરે છે-પાળે છે અને અન્ય યોગ્ય જનોને એ ઉત્તમ આચાર સમજાવી પળાવે છે, તે બ્રહ્મચર્યાદિક ૩૬ ગુણોવડે અલકૃત ભાવ આચાર્ય કહેવાય છે. તીર્થંકર દેવના અભાવમાં શાસનની રક્ષા આવા આચાર્ય મહારાજા કરી શકે છે.

૪ જેઓ સર્વજ્ઞ-દેશિત શાસ્ત્રોનું રહસ્ય સારી રીતે સમજી લઈ, સાધુ સમુદાયને ભણાવે છે અને જડ જેવા શિષ્યને પણ સુવિનીત ને વિચક્ષણ બનાવે છે, વળી જે ગચ્છની સારી રીતે સંભાળ રાખે છે અને મૂળગુણ [મહાવ્રત] ને તેમ જ તેને પુષ્ટિકારક ઉત્તરગુણને સાવધાનપણે સદા પાળતા રહે છે એવા યુવરાજ તુલ્ય પાઠક, વાચક યા ઉપાધ્યાયના નામથી ઓળખાય છે.

૫ જેઓ આ અસાર સંસારનું સ્વરૂપ યથાર્થ ઓળખી, તેથી વિરક્ત બની સદ્ગુરુ થકી ઉત્તમ રત્નત્રયીનું સાચા પ્રમાદ રહિત સેવન-આરાધન કરે છે અને અન્ય ભવ્ય આત્માને આત્મસાધનમાં સહાય આપવા જ સદા ય ઉજમાળ રહે છે તે સંત સાધુ નિર્ગ્રંથ, મુનિ યા મુમુક્ષુ કહેવાય છે

૬ અનાદિ મિથ્યાત્વ યા કુવાસના અને અનંતાનુબંધી કષાયને ટાળવાથી સુવાસના અને શાન્તિયોગે જ તત્ત્વપ્રતીતિ રૂપ નિર્મળ શુદ્ધસ્થાનક પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેને જ્ઞાની પુરુષો સમ્યગ્દર્શન, શ્રદ્ધાન યા સમકિત કહે છે

૭ જેના પ્રભાવથી અનાદિ અજ્ઞાન અંધકાર ટળે છે અને સંકુચિત તત્ત્વો સારી રીતે સમજી શકાય છે અને અન્યને સમજાવી શકાય છે તેનું નામ તત્ત્વજ્ઞાન છે સૂર્ય ચન્દ્ર અને દીવાની પેરે તત્ત્વજ્ઞાન જગતને અત્યંત ઉપકારી છે

૮ વિષય કષાય અને મન વચન કાયાને કાબૂમાં રાખે ડહાપણથી જ દયા, સત્ય અસ્તેય બ્રહ્મચર્ય અને અસંગતાદિ ઉત્તમ ગુણોનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તેને જ્ઞાની પુરુષો સંયમ યા ચારિત્ર કહે છે તથી સ્વરૂપ-સ્થિરતા યથા પામે છે

૯ જેમ અગ્નિના તીવ્ર તાપથી સુવર્ણની શુદ્ધિ કરવામાં આવે છે તેમ જ બાહ્ય તથા અભ્યંતર સાધનયોગે અનાદિ કર્મમળનો ક્ષય કરી આત્માની શુદ્ધિ કરવામાં આવે છે તેને જ્ઞાની પુરુષો નિર્જરાકારી તપ કહીને બોલાવે છે

ઉક્ત નવપદમાં પ્રથમના પાંચ પદ ધર્મી છે અને પાછળના ચાર પદ ધર્મરૂપ છે એ ચારે પદનું યથાવિધિ સેવન-આરાધન કરવાથી જ અરિહંતાદિક ઉત્તમ પદવી પ્રાપ્ત થઈ શકે તેથી દરેક ભવ્યાત્માએ ઉક્ત દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર રૂપ પવિત્ર ધર્મનું શુદ્ધ પ્રેમથી સેવન [illegible]

દન કરી શકાય છે અને નકામી વાત-વિકથા કરવાનો ઢાળ તજીને, ઉત્તમ ધર્મકથા કરવાની કે સાંભળવાની સુટેવથી આત્માને અનહદ લાભ થવા પામે છે. આ રીતે હરેક પ્રકારનું પ્રમાદાચરણ સમજપૂર્વક પરિહરી, જો પ્રેમ-ઉલ્લાસથી સન્માર્ગનું સેવન કરવામાં આવે તો તેથી કેવો અપૂર્વ લાભ મળી શકે છે તે બતાવે છે.—

નવપદ અથવા વીશસ્થાનક પદ પૈકી એક કે બે પદનું યાવત્ વીશે પદનું સંપૂર્ણ પ્રેમોલ્લાસથી યથાવિધિ સેવન-આરાધન કરવાથી ભવ્યાત્મા ભારે ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિ પામવા ઉપરાત શ્રી અરિહંત તીર્થંકરની પવિત્ર પદવીને પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે સંપૂર્ણ વીર્યોલ્લાસથી પવિત્ર રત્નત્રયીનું આરાધન કરનાર સકળ કર્મમળનો સર્વથા ક્ષય કરીને અક્ષય અજરામર એવું સિદ્ધપદ પણ પામી શકે છે. અનાદિ અશુભ આચારવિચારને તજી જે ભવ્યાત્મા શ્રી સર્વજ્ઞપ્રણીત શુભ આચારવિચારને બહુ જ આદરપૂર્વક સેવે છે તે અલ્પ કાળમાં ઉત્તમ આચાર્ય પદવીને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને જે સારી રીતે સ્વ-આત્મહિત સાચવીને અતિ નમ્ર ભાવે સ્વપરહિત કરવા ઉજમાળ રહે છે તે વાચક, પાઠક યા ઉપાધ્યાય પદને પામે છે. એ જ રીતે ઇન્દ્રિય, કષાયાદિને દમી-વશ કરી જે સ્વાત્મહિત કરવા ઉજમાળ બને છે તે સુસાધુ પદવીને પ્રાપ્ત થાય છે. જે સુસાધુજનો સમીપે આદરસહિત હિતોપદેશ સાંભળીને સુશ્રદ્ધા, સદ્વિવેક અને સત્ક્રિયાને સેવે છે તે મહાનુભાવ સુશ્રાવક પદવીને પામે છે તથા જે શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મતત્ત્વને યથાર્થ ઓળખી તેની દૃઢપ્રતીતિ કરે છે તે અનાદિ મિથ્યાત્વને તજી સમ્યક્ત્વ ગુણને પામી શકે છે એ રીતે માર્ગાનુસારિતા પ્રમુખ અનેક સદ્ગુણો પુરુષાર્થયોગે દૃઢ અભ્યાસથી પ્રાપ્ત થઇ શકે છે.

જ્ઞાનાદિ ગુણોનો પ્રકાશ થાય છે. આવા ઉત્તમ હેતુથી જ સ
કોઇએ પવિત્ર તીર્થની ભેટ કરવી ઘટે છે. તીર્થે જઇને સાધર્મી બંધુએ
અને બ્હેનોનો આદરસત્કાર કરવો તથા સજ્જનોની સંગા
જ્ઞાનગોષ્ઠી કરવી અને એ દરેક દરેક શુભ પ્રસંગમાંથી કંઇ
કંઇ ગુણ ગ્રહણ કરી લેવો તે ઉચિત છે. હંસની પેરે સા
તત્ત્વનું ગ્રહણ કરી લેવામાં જ બુદ્ધિશાળી મનુષ્યોની ખરી
ખુબી છે, યથાશક્તિ વ્રત-નિયમો જ્ઞાની ગુરુની પાસે સમ
સારી રીતે આદરવા એ જ આ દુર્લભ માનવ દેહ પામ્યાનું
ઉત્તમ ફળ છે. એ રીતે પૂર્વ પુન્યયોગે પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મી
અને વાણીનો પણ સદુપયોગ કરવાથી જ તેની સફળતા છે.
સંક્ષેપમાં સહુ સંગાતે મૈત્રી, ગુણીજનો પ્રત્યે પ્રમોદ, દુઃખી
જનો પ્રત્યે દયા અને દોષવંત પ્રત્યે મધ્યસ્થભાવ રાખવામાં જ
આપણું ખરું હિત રહેલું છે એ મુદ્દાની વાત ખૂબ લક્ષમાં
રાખી ક્લેશ કુસંપ કાપો, સર્વત્ર સુલેહશાન્તિ જાળવો અને
તોડફોડ તજીને સહુ કોઇને સન્માર્ગમાં જોડો. સહુ કોઇનું શ્રેય
ઇચ્છવાથી આપણું પણ શ્રેય થશે જ. કિંબહુના ? કહ્યું છે કે-

" સહુ મન સુખ વંછે, દુઃખને કો ન વંછે,
નહિ શુભધર્મ વિના તે, સૌખ્ય એ સંપજે છે;
ઇહ સુધરમ પામી, કાં પ્રમાદે ગમીજે ?
અતિ આળસ તજીને, ઉદ્યમે ધર્મ કીજે. ૧
ઇહ દિવસ ગયા જે, તેહ પાછા ન આવે,
ધરમ સમય આળે, કાં પ્રમાદે ગમાવે ?
ધરમ નહિ કરે જે, આયુ આળે વહાવે,
શશિ નૃપતિ પરે તે, શોચના અંત પાવે. ૨

જગતમાં સહુ કોઇ સુખની વાંછના કરે છે, કોઇ પણ
દુઃખની વાંછના કરતા નથી. સહુ જીવોને સુખમય જીવન જ
વહાલું લાગે છે, પણ એવું સુખ દયા, દાન અને દમ (સંયમ)

શ્રદ્ધાથી માનવા યોગ્ય છે. બાકીના સદોષ (રાગાદિદોષવાળા) દેવ ગુરુ અને ધર્મ તત્ત્વથી માનવા યોગ્ય નથી. જિનેશ્વર દેવે ભાખેલ શુદ્ધ પવિત્ર ધર્મમાં શંકા, કંખા કે ફળનો સંદેહ કરવાની જરૂર રહેતી નથી, કેમ કે તે ભેદભાવ રહિત સર્વજ્ઞે કહેલ છે.

૨. સહુ કોઇને સ્વજીવિત વહાલું જ હોય છે. તે કોઇને અકારું હોતુ નથી તેથી સહુ જીવોની રક્ષા સ્વજીવિતની જેમ કરવી જોઇએ. જીવદયાવડે જ આપણે સુખી અને નિરોગી થઇ શકીએ છીએ.

૩. સત્ય વચન જ વદવું એ ખરેખર સુખનું મંડન (ભૂષણ) છે સામાને પ્રિય અને હિતરૂપ થાય એવું જ સત્ય વચન બોલતા સજ્જનો શોભી નીકળે છે. શાસ્ત્રનો મર્મ સમજ્યા વગર બીજાને આપમતે સમજાવવા જતાં પગલે પગલે 'અસત્ય' દોષ સેવાય

૪. પૈસો અગિયારમો પ્રાણ લેખાય છે. બીજાનો પૈસો અનીતિથી હરી લેતાં તેના પ્રાણ લેવા જેવો દોષ લાગે છે. તેમ છ પાછું અનીતિનું દ્રવ્ય ટકતું નથી તેમજ અનીતિવંત શ ધર્મ પામી શકતો નથી; તેથી ન્યાયનીતિવડે જ દ્રવ્ય ઉપાજ કરવું. આહાર પ્રમાણે ઓડકાર આવે છે ન્યાયી દ્રવ્યથી સુબુ સૂઝે છે, તેનો સારો ઉપયોગ થાય છે, તે દ્રવ્ય લાંબો વખત ટ શકે છે અને તેનાથી ધર્મમાર્ગ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

૫. આપણી માતા, બેન કે પુત્રી સાથે કુકર્મ કરનાર માટે કે વિચાર આપણને આવે? ઘણો જ માઠો. તો પછી એવું જ કુક કરવા ઇચ્છતા આપણે માટે પણ સામાને ક્યાંથી સારો વિચાર આ ન જ આવે, તો પછી સ્વસ્ત્રી સિવાય અન્ય સ્ત્રી મોટી હોય તેને મા સમાન, સરખી વયવાળી હોય તેને બેન સમાન અને લઘુવયવાળી હ તેને પુત્રી સમાન લેખીએ તો જ સારુ. તેથી સ્વપરને કેટ શાન્તિ થવા પામે ? બ્હેનોએ-સ્ત્રીઓએ પણ એ જ રીતે પરપુરુ નિજ પિતા, બંધુ કે પુત્ર સમાન જ લેખવા જોઇએ એથી

અનર્થદંડ થાય છે એમ સમજી સુજ્ઞોએ એનાથી પાછા ઓસરવું.

૧૦. દરેક શ્રદ્ધાલુ શ્રાવક-શ્રાવિકાએ હરહંમેશ જેમ સમતા ગુણની વૃદ્ધિ થાય તેમ શુદ્ધ ભાવથી સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પ્રભુ-દર્શન, પૂજા, સેવા, ભક્તિ, દેવવંદન, ગુરુવંદન, શાસ્ત્રશ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સત્સંગ, તીર્થયાત્રા, શાસન-પ્રભાવનાદિક ઉત્તમ ધર્મકરણી સ્વકર્તવ્ય સમજીને જાતે કરવી, કરાવવી અને અનુમોદવી જોઇએ. સમતા-સામાયિકનું તો વ્યસન પાડવું ને વધારવું

૧૧. હરહંમેશની ધર્મકરણી ઉપરાંત અષ્ટમી, ચતુર્દશી પ્રમુખ પર્વતિથિ જોગ કંઇ સવિશેષ કરવા લક્ષ રાખવુ. વ્રત પચ્ચખ્ખાણ રુચિથી આદરવા અને તે બરાબર પાળવાં ધર્મશાસ્ત્ર ચિત્ત દઇને વાંચવા યા સાંભળવા વળી બનતાં સુધી ઉપવાસ, આયંબિલ, નીવી, એકાસણાદિક તપ કરવો, શરીરસત્કાર તજવો, શુદ્ધ શિયલ પાળવું અને સર્વથા પાપવ્યાપારનો ત્યાગ કરવો-એ રીતે નિજ ગુણની પુષ્ટિ માટે પૌષધ કરવો. છેવટે તેમાંથી યથા-શક્તિ કરણી તો પ્રમાદરહિતપણે કરવાનો જરૂર ખપ કરવો.

૧૨ ગૃહસ્થ શ્રાવક-શ્રાવિકાનું આ પણ એક ઉત્તમ કર્તવ્ય છે કે તેમણે ક્ષમાદિક દશ પ્રકારના યતિધર્મને પાળનારા, પાંચ મહાવ્રતને ધરનારા, સંસારની સઘળી ખટપટોથી દૂર રહેનારા, સદા ય સાવધાનપણે સમતારસમાં ઝીલનારા અને નિર્દોષ (પવિત્ર) મોક્ષમાર્ગમાં ચાલનારા નિગ્રંથ-મુનિ મહા-શયોને નિર્દોષ (પ્રાસુક-નિર્જીવ) આહાર, પાણી, ઔષધ, ભેષજ, વસ્ત્ર, પાત્ર અને નિવાસસ્થાનાદિ નમ્રભાવે નિઃસ્વાર્થપણે આપવાં અને તેમની પાસેથી અમૂલ્ય સદ્બોધ મેળવી તેને સાર્થક કરવો પવિત્ર તીર્થાદિકની રક્ષા કરવી, જ્ઞાન-વૃદ્ધિ કરવી અને સ્વધર્મી બંધુઓને બનતી સહાય કરવી.

૭. શુદ્ધ દેવ-ગુરુની સેવાભક્તિ તેમની પવિત્ર આજ્ઞાનું યથાશકિત પાલન કરવાવડે જ સફળ થાય છે, એમ સમજી કોઇ પણ પ્રકારના કુવ્યસનથી તો સદંતર દૂર જ રહેવું.

૮. માંસ, દારુ, શિકાર, ચોરી, જુગાર, પરસ્ત્રી અને વેશ્યાગમન એ સાત કુવ્યસનો ઉભય લોક વિરુદ્ધ હોવાથી અતિ નિંદ્ય અપયશકારી, કલેશકારી અને દુર્ગતિદાયક છે.

૯. જ્ઞાની ગુરુરાજનો જોગ મેળવી, તેમની પાસેથી હિતોપદેશ સાંભળી, તે હૈયે ધારીને, કોઇ જીવને પ્રતિકૂળતા ઉપજે એવું અનિષ્ટ આચરણ કદાપિ નહિ કરતાં, જેથી આત્મકલ્યાણ થાય એવા સદાચરણ જ સેવવા લક્ષ રાખવું.

૧૦. રાત્રિભોજન, જમીનકંદ, (કંદમૂળ) રિંગણ, વિંગણ તુચ્છ અને અજાણ્યા ફળ પ્રમુખ, બોળ અથાણું, વાસીભોજન કાચાં ગોરસ (દૂધ, દહીં કે છાશ) સાથે કઠોળ ભોજન લગભગ વેળાએ વાળુ, દિવસ ઊગ્યા વગર ખાનપાન એ સઘળાં વર્જ્ય છે; તેમ જ જીવાકુળ વસ્તુ, બગડી ગયેલ (ચલિત રસ) ઘી, દૂધ, મેવો, મીઠાઇ વગેરે પદાર્થ, બે રાત્રિ ઉપરાંતનું દહીં, ત્રણ દિવસ ઉપરાંતની છાશ, કાચું મીઠું, ગળ્યા વગરનું (અળગણ) પાણી વગેરે બધું હાનિકારક જાણીને વર્જવા યોગ્ય છે.

૧૧. ફાગણ શુદિ ૧૪ પછી કાર્તિક શુદિ ૧૪ સુધી ખજૂર, ખારેક પ્રમુખ જીવાકુળ મેવો, આર્દ્રા નક્ષત્ર બેઠા પછી કેરી, કાચી અને ભ્રષ્ટ ખાંડ વગેરે જીવાકુળ વસ્તુમાત્ર ભક્ષણ કરવા યોગ્ય નથી.

૧૨. આખા દિવસમાંથી બે ઘડી જેટલો વખત જરૂર બચાવીને શાસ્ત્રાભ્યાસ, શાસ્ત્રવાંચન, શ્રવણ, મનન પ્રમુખ અવશ્ય કરવું, અને પાપપ્રવૃત્તિ તજી સામાયિક, પ્રતિક્રમણ પ્રમુખ શુભ કરણી જરૂર કરવી.

એમ સમજી સુજ્ઞ ભાઇબ્હેનોએ પવિત્ર ધર્મઆચરણવડે આ માનવજીવનને સફળ કરી લેવા લગારે પ્રમાદ કરવો યુક્ત નથી. પ્રમાદરહિત જે નિજ હિત કરી લે છે તે જ પરહિત પણ કરી શકે છે. ક્ષમા, નમ્રતા, સરલતા, સંતોષ, તપ, સંયમ, સત્ય, શૌચ (મન:શુદ્ધિ–પ્રમાણિકતા), નિઃસ્પૃહતા અને બ્રહ્મચર્યરૂપ ઉત્તમ સાધુધર્મ પાળવાની ભાવના દિલમાં રાખીને જ બની શકે તેટલું રૂડું સ્વાશ્રયી જીવન ગાળવું જોઇએ.

દરેક ગૃહસ્થ શ્રાવકોએ પોતાના જીવનમાં કરવા યોગ્ય કાર્યો સ્વાશ્રયથી હમેશાં અનવરત ઉત્સાહ અને ખંતથી કરવાં જોઇએ. " ખંતથી સદ્ઉદ્યમ સેવનાર શીઘ્ર સ્વકાર્યસિદ્ધિ કરી સહેજે સકળ સુખસંપદા પામી શકે છે." એ વાતના સમર્થન માટે થોડાએક પ્રમાણ વાક્યો ઉદ્ધરીએ છીએ. શ્રીપાળકુમારની પેઠે ઉદ્યમી પુરુષરત્નને લક્ષ્મી વરે છે. પુરુષાર્થવંત પુરુષસિંહને લક્ષ્મી સહેજે આવી મળે છે. ગુણ–ગુણીનો સર્વત્ર આદર કરાય છે. ગુણો સર્વત્ર પૂજા–સત્કારને પ્રાપ્ત થાય છે, પૂજાય છે અને મનાય છે. ગુણીજનોમાં રહેલા ગુણો જ પૂજાપાત્ર છે, કેવળ લિંગ (વેશ)અને વય પૂજાપાત્ર નથી. કાયર જનો કંઇ પણ સત્કાર્ય પ્રતિજ્ઞા-દિક ભંગ થવાના ભયમાત્રથી આદરતા નથી, મધ્યમ જનો તેનો પ્રભાવ જાણી સાંભળીને આદરે તો છે પણ કંઇ વિઘ્ન આવ્યે છ તે તજી દે છે, ખરા દક્ષ–ડાહ્યા–ચકોર જનો તો ગમે એવાં વિ આવ્યે છતે પણ આદરેલાં સત્કાર્યને અંત સુધી નિર્વહે છે.

" પ્રથમ જ તપાસો કે તમે જે કાર્ય કરવા સંકલ્પ કર્યો તે ડહાપણભર્યો છે કે નહિ? અને જો તે સંકલ્પ દક્ષ એટ ડહાપણભર્યો જ હોય તો ગમે તેવાં વિઘ્ન ઉપસ્થિત થાય તો પ તેથી લગારે ડરશો નહિ–ચલાયમાન થાશો નહિ–તેમાં અડગ

કે-(Try, Try and Try) ઉદ્યમ કરો, ઉદ્યમ કરો, કરો. ઉદ્યમ કરવાવડે જ અંતરાય તૂટશે. ઉદ્યમ કર્યા તત્કાળ ફળપ્રાપ્તિ થવા ન પામે તો તેથી નિરુત્સાહ થવું ધીરજ ધરીને ફળપ્રાપ્તિ થતાં સુધી અડગ ઉત્સાહથી ઉદ્યમ આગળ વધતા જવું એટલે અંતે ફળપ્રાપ્તિ અવશ્ય થશે ઉદ્યમ સાથે નસીબ યારી આપે છે તો તત્કાળ ફળપ્રાપ્તિ શકે છે. " સતત ઉદ્યમ કર્યા છતાં ફળ ન મળે તો જ દોષ દેવો, તે પહેલાં દૈવને કે કાળને દોષ દઇ નિરુદ્યમી બેસવું નહિ " યદ્યપિ કાળ, સ્વભાવ, ભાવીભાવ (નિયતિ પૂર્વકર્મ અને ઉદ્યમ-એ પાંચ સમવાયી કારણયોગે જ પણ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, તો પણ તે સર્વમાં ઉદ્યમને જ પ્રધ પદ અપાય છે, કેમકે તેનાવડે જ બાકીનાં કારણોની અનુકૂ થાય છે અને ઇષ્ટ કાર્યસિદ્ધિ થવા પામે છે. " નિજ કર્તવ્યપરાયણ જનો સુખી થાય છે અને તેમાં બેદરકાર રહે દુ:ખી જ થાય છે એવું સમજનારા સહુ સુજ્ઞ ભાઇબહેનોએ નિ નિજ કર્તવ્યકર્મમાં પૂરતું લક્ષ અવશ્ય રાખવું જોઇએ. સહુ સાધુઓનો તેમજ ગૃહસ્થોનો સમાવેશ થઇ જાય છે. " પો પોતાના અધિકાર મુજબ સહુએ સ્વકર્તવ્ય કર્મ કરવાના હે છે. તેની ઉપેક્ષા કરવાથી તેમને હાનિ સહેવી પડે છે અ સ્વકર્તવ્યનિષ્ઠ રહેવાથી અંતે સકળ સુખસંપદા સ્વાધીન થઇ ર છે. કોઇ પણ કાર્ય સહસા કરવુ નહિ. વિવેકથી વિચારી કાર્ય કરનારને સહેજે સકળ સુખસંપદા આવી મળે છે. ગંભી અને મહત્ત્વના કામ બહુ વિવેકથી અને ધૈર્યથી કરવા જોઇએ તેમાં ફળપ્રાપ્તિ માટે ઉતાવળ કરવી નહિ, અધીરા થવું નહિ કહ્યું છે કે Patience and Persivereance overcom mountains અર્થાત્ ધૈર્ય અને ખંતથી ગમે તેવાં મહત્વન કામ પણ પૂરા કરી પાર પાડી શકાય છે, બાકી તે વગર તે

નિર્ગ્રંથ-સાધુ મુનિરાજ જ આ ભવસમુદ્રને તરવાને તેમજ બીજાને તારવાને સમર્થ હોવાથી માતાપિતાદિક કરતાં અત્યંત ઉપકારી જાણી સદ્‌ગુરુ તરીકે અવલંબવા યોગ્ય છે. તેવા શુદ્ધ સદ્‌ગુરુનું શરણ આદરી કઇક ભવ્યાત્માઓ તરી ગયા છે. તીર્થંકર, ગણધર પ્રમુખ પ્રમાણિક પુરુષોએ પ્રરૂપેલ દાન, શીલ, તપ અને ભાવનાલક્ષણ અથવા સમ્યગ્‌દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રલક્ષણ ધર્મ જ ભવ્યજનોને દુર્ગતિથી બચાવી સદ્‌ગતિ આપવા સમર્થ છે, એમ સમજી અનન્ય શ્રદ્ધારૂપ શુદ્ધ પ્રેમથી ઉક્ત ધર્મનું આરાધન કરી લઇ સ્વમાનવભવ સફળ કરવો એ જ પૂર્વપુણ્યયોગે પ્રાપ્ત થયેલ સકળ સામગ્રીનું સાર્થકપણું છે પૂર્વોક્ત શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મ ઉપર અનન્ય પ્રેમ-ભક્તિથ અનાદિ મિથ્યાવાસનારૂપ મિથ્યાત્વ નાશ પામે છે અને શુ વાસનારૂપ સમ્યક્‌ત્વ પ્રગટે છે. સમકિતરુચિ જીવ સ્વકલ્યાણાર્થ નીચેની ગાથાનું સદા ય રટન કરે છે.

" अरिहंतो मह देवो, जावज्जीवं सुसाहुणो गुरुणो ।
जिनपन्नत्तं तत्तं, इय सम्मत्तं मए गहियं ॥

અથવા શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મનો જેમા સારી રી સમાવેશ થયેલો છે એવા નવ પદ રૂપ નવકાર મહામંત્રનો સદા ય જાપ કર્યા કરે છે. ઉક્ત મહામંત્રનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય જા કોઇ કોઇ મહાનુભાવો તેનો નવ લક્ષ (૯ લાખ) જાપ સ્થિરતા કરે છે અથવા તો શ્વાસોશ્વાસમાં તેનું જ રટણ કરે છે. મહાગ ગળકારી નવકાર મંત્રાદિકનો પ્રમાદ રહિત જાપ કરવાથી શુ અભ્યાસયોગે તેમનું સમાધિયુકત મરણ થવુ સંભવે છે, તે તેવો અભ્યાસ બહુ જરૂરનો છે.

ઉક્ત સમ્યક્ત્વની રક્ષા તેમ જ પુષ્ટિ માટે ભવ્યજનોએ નીચેની નિયમાવળી લક્ષમા રાખવી

૧ શુદ્ધ વસ્ત્રાદિક ધારણ કરી શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને ભેટવા નિયમસર જવુ અને બની શકે ત્યાસુધી જયણા (જીવરક્ષા) પૂર્વક શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરી ઉત્તમ દ્રવ્યો (પૂજોપગરણ) મેળવી શ્રી જિનેશ્વર દેવની ત્રિકાળ પૂજા અચા પણ કરવી જ્યા નજીક દેરાસર પ્રમુખનો યોગ ન હોય ત્યા ઇશાન કોણ તરફ શ્રી સીમધર પ્રભુ સન્મુખ રહી સ્થિરતા પૂર્વક સ્તુતિ સ્તોત્ર સહિત વિધિયુક્ત ચૈત્યવદન કરવુ અથવા નવપદ (સિદ્ધચક્ર) પ્રમુખની સ્થાપના સ્થાપી, અતર લક્ષ રાખી નિત્યનિયમ સાચવવો

૨. અખડ વસ્ત્રના ઉત્તરાસગ પ્રમુખ પાચ અભિગમ સાચવી, શ્રી સદ્ગુરુના દર્શન વદનાર્થે તેમ જ બની શકે ત્યાસુધી ધર્મ દેશના સાભળવા વ્રત પચ્ચખ્ખાણ કરવા તેમજ સામાયિક, પોષધ, પ્રતિક્રમણાદિક ધર્મકરણી નિવૃત્તિથી કરવા નિયમસર જવુ અને ત્યા અતિ આદરપૂર્વક ગુરુમુખ સામી જ દૃષ્ટિ સ્થાપી વિકથાદિક પ્રમાદ પરિહરી સઘ-સાધર્મિક સમુદાય સાથે અપૂર્વ જ્ઞાનાદિક ગુણોનો અદ્ભુત લાભ લેવો

૩. આપણી ધર્મ-વૃત્તિ સદા ય સતેજ રહે-તેમા ખામી આવવા ન પામે તેટલા માટે સાવધાનપણે નિત્યનિયમ પાળવા ઉપરાંત પર્વ દિવસો અને કલ્યાણક દિવસોમા વિશેષે કરીને તીર્થ યાત્રા, પૂજા, પ્રભાવનાયોગે દાન શીલ, તપ અને ભાવના પ્રમુખ શુદ્ધ ધર્મની વૃદ્ધિ કરવી. સઘ-સાધર્મિક જનોની યથાયોગ્ય ભક્તિ કરવા, તેમજ આપણી ધર્મકરણીના અતરગ હેતુ સમજી લક્ષ પૂર્વક વિધિસહિત ને પ્રેમપૂર્વક કરવા દિન દિન ખપ કરવો.

૪. ધર્મરત્ન પ્રકરણમા શ્રી શાન્તિસૂરિજીએ કહેલા અક્ષુદ્રતાદિક ઉત્તમ ૨૧ ગુણો આપણામાં સંપૂર્ણ ખીલી નીકળે, ક્ષુદ્રતાદિક દોષ માત્ર સમૂળગા દૂર થઇ જાય, તેમ જ શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીએ ધર્મબિન્દુ પ્રમુખ ગ્રંથોમાં સ્પષ્ટપણે બતાવેલા માર્ગાનુસારીપણાના ૩૫ લક્ષણો (સત્ય, પ્રમાણિકતા, નમ્રતા પ્રમુખ) જેમ આપણામાં સંપૂર્ણ આવી શકે તેમ રાતદિન લક્ષ રાખી સરલ અકુટિલ વ્યવહાર સેવવો.

૫. પૂર્વાચાર્યવિરચિત સમ્યક્ત્વ સિત્તરીના આધારે મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીએ કરેલ સમકિતના ૬૭ બોલની સજઝાય સારી રીતે અર્થ સહિત અવધારી સમકિતને શોભાવનારાં કારણો સદા ય સેવવાની અને મલિનતા કરનારા કારણો સદા ય તજવાની પૂરતી કાળજી રાખવી. જેમ જેમ ઉલટભર ખંતથી તેનો અભ્યાસ કરવામાં આવશે તેમ તેમ આત્મામાં સ્વાભાવિક ગુણોની પ્રાપ્તિ થતી જ જશે અને અનુક્રમે ઉત્તમ પાંચ લક્ષણોવાળું શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ઝળહળતું આત્મામાં પ્રગટ થશે.

૬. ૧ શમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા અને ૫ આસ્તિકતા આ પાંચ તેનાં ઉત્તમ લક્ષણ છે. તેનો હરહંમેશ સારી રીતે અભ્યાસ રાખવો. તેમાં પ્રમાદ એટલે ગફલત કરવી નહિ.

(૧) અપરાધી જીવનું પણ અંતરથી અહિત નહિં ઇચ્છતાં બની શકે તેટલું તેનું હિતજ થાય તેમ આપણા મન, વચન અને કાયાનો સદુપયોગ કરવો અને કરાવવો. (શમ)

(૨) દુનિયામા દેખાતાં દેવતા પ્રમુખનાં સુખ પણ ક્ષણભંગુર જાણી તેવાં સુખને પરિણામે અસાર સમજી તેમાં રતિ કર્યા વગર કેવળ મોક્ષનાં શાશ્વત સુખમાં જ પ્રીતિ જોડવી. (સંવેગ)

(૩) કર્મવશ પ્રાપ્ત થયેલ સંસારને કેવળ કારાગૃહ અથવા જહર સમાન લેખી, પ્રાપ્તસુખદુઃખ ખમી સમભાવ રાખી સંસાર બંધનથી મુક્ત થવા તીવ્ર અભિલાષા રાખવી (નિર્વેદ)

(૪) દીન-દુઃખી અનાથ જનોને યથોચિત અન્નવસ્ત્રાદિકની સહાય કરવારૂપ દ્રવ્યદયા અને યોગ્ય જીવોને ધર્મના માર્ગે સહાયી કાયમ માટે તેમને દુઃખમુક્ત કરવારૂપ ભાવદયા સદા ય દિલમાં ધારવી અંતર લક્ષથી કરવામાં આવતી ઉભય દયા હિતકારી જ છે (અનુકંપા)

(૫) સર્વથા-રાગદ્વેષ રહિત સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી જિનેશ્વર ભગવાને જે જે અમૃત વચન કહ્યાં છે તે સર્વથા સત્ય જ છે એવી અચળ શ્રદ્ધા અત્યંત આદરથી સેવવી યુક્ત છે (આસ્તિકતા)

(૬) પવિત્ર જિનશાસનને દીપાવનાર જિનાજ્ઞાને અખંડ ધારણ કરનાર અને સમસ્ત ગુણના આધારરૂપ શ્રી તીર્થંકર ભગવાનને પણ માન્ય શ્રી ચતુર્વિધ સંઘનું પૂર્ણ પ્રેમથી વાત્સલ્ય કરવું પ્રભુની પવિત્ર આજ્ઞાને પ્રાણની જેમ પાળનાર સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ શ્રી સંઘનો જેમ અભ્યુદય થાય તેમ લક્ષ રાખી પ્રવર્તવું

(૭) અનાદિ મિથ્યાત્વને પ્રાય પ્રબળ પુરુષાર્થ વગર ટાળી શકાય નહીં માટે અનંત દુઃખદાયક તે દોષને દૂર કરવા સર્વ સામર્થ્ય ફોરવવા ચૂકવું નહીં અને ચિંતામણિ રત્નથી પણ અધિક સુખદાયક સમ્યક્ત્વ પામી તેને પ્રાણની પેરે સાચવવું પરંતુ મૂર્ખની પેરે તેને પ્રમાદથી ગુમાવી દેવું નહીં, કેમકે સમકિત સહિત જ સકળ ધર્મકરણી-વ્રત નિયમ પ્રમુખ મોક્ષદાયક થઈ શકે છે



આરંભ વર્જી ન શકે માટે. સંકલ્પથી તો તે આગમ રીતે સ્થૂળ પ્રાણવધથી વિરમે જ. તે જ આગમોક્ત વધવર્જન વિધિ અને તેની ઉત્તરવિધિ દર્શાવતા સતા ગ્રંથકાર કહે છે.

૯. ધર્માત્મા ગુરુ સમીપે ધર્મોપદેશનું શ્રવણ કરી વૈરાગ્ય-ભીનો થયેલ શ્રાવક ચાતુર્માસાદિક અલ્પકાળ પર્યંત કે લાંબો વખત જીવિતવ્ય પર્યંત ઉપર મુજબ સ્થૂળ પ્રાણવધ વિરતિની પ્રતિજ્ઞા કરીને તેના પાંચ અતિચારો ભાવશુદ્ધિવડે સમજીને તજે. તે પાંચ અતિચારો હુવે જણાવે છે.

૧૦ ક્રોધાદિ કષાયવડે દૂષિત મનવાળો થઇ શ્રાવક, પશુ કે મનુષ્યાદિકને વધ, બંધન, અંગચ્છેદ, અતિભાર આરોપણ તથા ભાતપાણીનો અંતરાય નિર્હેતુક ન કરે. ખાસ હેતુસર બંધાદિક કરતાં છતાં સદયપણાથી તે અતિચાર નથી.

૧૧. બીજા અણુવ્રતમાં કન્યા, ગૌ, ભૂમિ સંબંધી અસત્ય તથા થાપણમોસો અને કૂટ સાક્ષી એમ સ્થૂળ મૃષાવાદ વિરમ-વાનું સંક્ષેપથી પાંચ પ્રકારે જાણવું. એના પાંચ અતિચાર કહે છે.

૧૨ સહસા આળ ચઢાવવું, સ્વસ્ત્રી કે મિત્રાદિકની ગુહ્ય વાત જાહેર કરવી, વિશ્વાસઘાત કરવો, ખોટો ઉપદેશ દેવો અને ખોટા દસ્તાવેજ કરવા. એ બધા અજાણતાં કરે તો અતિચાર અને જાણી જોઇને કરે તો વ્રતભંગ થાય. હવે ત્રીજું અણુવ્રત કહે છે.

૧૩. સ્થૂળ અદત્તાદાનવિરમણ સચિત્ત-લવણાદિક, અચિત્ત-સુવર્ણાદિક સંબંધી એમ બે પ્રકારનું કહ્યું છે. તેમાં મિશ્ર-વસ્ત્ર અલંકારાદિક યુક્ત પુત્ર પુત્રી સંબંધી અદત્તાદાન સમાવેશિત થયેલું જાણવું. તેના પાંચ અતિચાર કહે છે.

૧૪. ચોરોએ ચોરી આણેલું કેશર પ્રમુખ સસ્તી કિંમતે લેવું, ચોરી કરાવવી, વિરુદ્ધ રાજ્ય-સ્થાનમાં જવું. ખોટાં માન-

આપી દેવાં, સારી–નરસી વસ્તુનો ભેળ-સભેળ કરવો અને એવી હલકી મિશ્ર વસ્તુ સારી કહીને વેચવી ત્રીજા વ્રતના રક્ષકે એ અતિચારો વર્જવા જોઇએ હવે ચોથા અણુવ્રતનું નિરૂપણ કરે છે

૧૫ ચતુર્થ અણુવ્રત માટે ઔદારિક (મનુષ્ય અને પશુ સબંધી) તથા વૈક્રિય (દેવ સબંધી) દ્વિવિધ પરસ્ત્રીથી (ને પરપુરુષથી) વિરમવાનું કહ્યું છે તે સ્વદાર (ને સ્વપતિ) સંતોષ મત લેખાય છે આ વ્રતના અતિચારો શાસ્ત્રકાર કહે છે

૧૬ થોડા વખત માટે પોતે રાખેલી વેશ્યા તથા અન્યે ભાડે રાખેલી વેશ્યા કુલાંગના (કુમારિકા) કે અનાથ (વિધવા) સ્ત્રીનું સેવન, સ્ત્રી-પુરુષ વિવાહ-સબંધ જોડી દેવા અને કામભોગ-શબ્દ રૂપ, ગંધ રસ સ્પર્શના સેવનમાં અત્યંત આસક્તિ કરવી એ સર્વે અતિચારો યથાસંભવ (સ્વદારા ને સ્વપતિ સંતોષીને) વર્જવા યોગ્ય છે સ્ત્રીને પોતાની શોકયના વારાના દિવસે સ્વપતિ અપરિગ્રહિત લેખાય તેથી તેના વારાને ઉલ્લંઘી પતિને ભોગવતા અતિચાર થાય અને બીજા તો અતિક્રમાદિકવડે અતિચાર થવા પામે છે હવે પાંચમું અણુવ્રત વખાણે છે

૧૭ અસત્ આરંભથી નિવર્તાવનારૂ ઇચ્છાપરિમાણ વ્રત ચિત્ત-વિત્તાદિકને અનુસારે સ્વસ્વરુચિ ને સ્થિતિ મુજબ ક્ષેત્રાદિક વસ્તુવિષયક હોઇ શકે છે—કરી શકાય છે એના અતિચારો અનેક પ્રકારે શાસ્ત્રકારો કહે છે

૧૮ ક્ષેત્રાદિ, રૂપ્ય-સુવર્ણાદિ, ધન-ધાન્યાદિ દ્વિપદ-ચતુષ્પદાદિ તથા કુપ્ય તે આસનશયનાદિક ઘરવખરીનું જે પરિમાણ કર્યું હોય તેને અનુક્રમે એક બીજા સાથે જોડી દેવાવડે, બીજાને અમુક સંકેતથી સોંપી દેવાવડે, બાની મૂકવાવડે અથવા સાદુ કરી

સામાના ઘરે સ્થાપી રાખવાવડે, ગર્ભાધાન કરાવવાવડે ત
સ્વમતિકલ્પિત પર્યાયાંતર કરવા-કરાવવાવડે ઉલ્લંઘન કરના
વ્રતની સાપેક્ષતાથી અતિચાર દૂષણ લાગે. તે યથાર્થ વ્રતની ર
કરવા ઇચ્છનાર શ્રાવક વર્જે.

ત્રણ ગુણવ્રત

૧૯. ઊંચે (પર્વતાદિક ઉપર), નીચે (વાવ-કુવાદિકમાં) અ
તીરછું (પૂર્વ-પશ્ચિમ ઉત્તર-દક્ષિણ દિશામાં) ચાતુર્માસાદિક કાળ
મર્યાદા બાંધી પરિમાણ કરેલા ક્ષેત્રની હદથી બહાર અધિક ન
જવા સંબંધી નિયમ કરવો તે પ્રથમ ગુણવ્રત કહેવાય છે.

૨૦, ઊંચે, નીચે કે તિરછું જવા સંબંધી કરેલી હદનું ઉલ્લ
ઘન કરવું, કરેલી ક્ષેત્રમર્યાદાની બહારથી અમુક ચીજ મગાવ
અને મુકરર કરેલી હદની બહાર કોઇ ચીજ મોકલાવવી ત
જરૂર પડતાં ક્ષેત્રવૃદ્ધિ કરવી (અમુક દિશામાં અધિક પ્રયા
કરવાની છૂટ લેવી) અને કોઇ વખત કોઇ રીતે વ્યાકુળતા, પ્રમા
કે મતિમંદતાથી કરેલ દિશિપરિમાણને વિસરી જવું-ભૂલી જ
કે (મેં પચાસ જોજન સુધી જવાનું રાખ્યું છે કે સો સુધીનું ?
(જવા પ્રસંગે એમ શંકા થયેલ હોય તો પચાસ જોજનથ
અધિક જતાં અતિચાર ને સોથી અધિક જતાં વ્રતભંગ સમજવો.
ઉપર મુજબ પાંચ અતિચાર સમજી સુજ્ઞ શ્રાવકે વ્રતશુદ્ધિ અર્થે
તે અતિચારો વર્જવા. અતિચાર રહિત વ્રતનું પાલન કરવું.

૨૧. ભોજન અને કર્મ આશ્રી જેમાં નિયમ કરવાનો છે તે
બીજા ગુણવ્રતમાં કંદમૂળાદિક ૩૨ અનંતકાય અને ૨૨ પ્રકારનાં
અભક્ષ્ય ભોજન તજવાનો અને કર્મ આશ્રી ખર-નિર્દય-કઠોર
કાર્ય-આરંભ તજવાનો સમાવેશ કરેલો સમજવો.

૨૨ શ્રાવકે મુખ્યપણે નિર્દોષ આહાર અને નિર્દોષ વ્યાપાર-વ્યવસાય કરવો ઘટે તેને આશ્રી અતિચારો કહે છે સચિત્ત (સજીવ કંદ પ્રમુખ) સચિત્ત સંબંધિત (સચિત્ત વૃક્ષ ઉપર રહેલ ગુંદાદિ અથવા પાકાં ફળ પ્રમુખ) તથા અપક્વ (અગ્નિથી નહીં પાકેલ) દુપક્વ (નહીં જેવું પાકેલ) અને તુચ્છ ધાન્યોનું ભક્ષણ શ્રાવકે વર્જવાનું છે તેમ જ કર્મથી અંગારકર્મ, વનકર્મ, ભાડીકર્મ ફોડીકર્મ અને સાડી(શાટક)કર્મ પ્રમુખ મહાઆરંભવાળા ૧૫ કર્માદાન વ્યાપાર પણ વર્જવાના છે અનાભોગાદિક યોગે થાય તો અતિચારરૂપ પણ જો નિઃશૂકપણે તેવા મહાઆરંભવાળા પાપવ્યાપાર કરે તો વ્રતભંગ થાય.

૨૩ ખાસ પ્રયોજન વગર નકામો આત્મા જેથી દંડાય તેનું નામ અનર્થદંડ તેનાથી વિરમવારૂપ ત્રીજું ગુણવ્રત કહેવાય છે અપધ્યાન-દુષ્ટ ચિન્તવન ૧, પ્રમાદાચરણ (મદ્ય, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકથા લક્ષણ)૨, હિંસક શસ્ત્ર-હિંસાકારક વસ્તુનું પ્રદાન ૩ તથા પાપ-ઉપદેશરૂપ ૪ અનર્થદંડ ચાર પ્રકારે થાય છે તે સારી રીતે સમજીને શ્રાવકે તેને તજવા જરૂર ખપ કરવો ઘટે છે

૨૪ કામચેષ્ટા-તેવા ઉત્તેજક વચન હાસ્યાદિ ૧, તથા મુખ-નેત્રાદિકના વિકારવાળી ભાંડચેષ્ટા ૨ વ્રતધારી શ્રાવકે ન જ કરવી, સંબંધ વગરનું નકામું ન બોલવું ૩ હળ હથિયાર પ્રમુખ સજ્જ કરી માગ્યા આપવાથી હિંસાની પુષ્ટિ થાય તે ન આપવા ૪ તથા ભોગ-ઉપભોગની સામગ્રી વગર જરૂરની-વધારે પડતી કરવાથી તેથી થતી હિંસા વધે ૫ તેથી ઉપરોક્ત અનર્થદંડના પાંચ અતિચારો શ્રાવકે સમજીને તજવા

ચાર શિક્ષાવ્રત

૨૫. પાપવ્યાપારને તજવા અને નિષ્પાપ (મન-વચ કાયાના) વ્યાપારને આદરવારૂપ સામાયિક તે પ્રથમ શિક્ષાવ્ર જાણવું રાગ-દ્વેષથી દૂર થયેલ જીવને જે ક્રિયામાં પ્રતિક્ષ અનુપમ સુખદાયી અપૂર્વ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રપર્યાયોનં આત્મલાભ થવા પામે તે સામાયિક જાણવું. શ્રાવકે મન-વચન કાયાથી પાપવ્યાપાર કરવા-કરાવવાનો નિષેધ અને સ્વ ધ્યાય-ધ્યાનાદિકનો સ્વીકાર કરી નિયમિત સમય સુધી સામાયિકમ રહેવાનું હોય છે. સામાયિક ભાવમાં વર્તતો શ્રાવક સા સમાન કહેલો છે.

૨૬. આના અતિચાર-મન-વચન-કાયાનું દુષ્પ્રણિધાન પાપકર્મમાં પ્રવર્તાવવાનું સાવધાનતાપૂર્વક વર્જવું. સામાયિ અવશ્ય કરવાનું યાદ ન કરાય અથવા કર્યું કે નહીં તે ભૂલ જવાય અને કરાય તે અનવસ્થિત ભાવે-ઢંગધડા વગ કરાય તે અતિચારો પણ વ્રતધારી શ્રાવકે જરૂર વર્જવા.

૨૭. છઠ્ઠા દિગ્પરિમાણવ્રતમાં ગ્રહણ કરેલ દિશાપરિમાણં સંક્ષેપી દિવસે દિવસે જરૂરજોગું ઓછા પ્રમાણવાળું કરવું તે બીજુ દેશાવગાસિક શિક્ષાવ્રત જાણવું. મતલબ કે છઠ્ઠા વ્રતના પ્રસં લાંબા વખત માટે કરેલ દિશાપ્રમાણને આ દશમા વ્રતમાં દિવ દિવસે બની શકે તેટલું ઘટાડી દેતા રહી તેને અતિચાર રહિ શ્રાવકજનોએ પાળવાનું છે.

૨૮ આ દેશાવગાસિક વ્રતમાં નિયમિત ક્ષેત્રની બહારથં કંઇ અણાવવાનું, આપણી પાસેથી કંઇક બહાર મોકલવાનુ

શબ્દ સંભળાવી (સાદ કરી) બીજાને બોલાવી લેવાનું, ખોંખારો ખાઇને કે પોતાનું રૂપ દેખાડીને પોતાનું છતાપણું જાહેર કરી કચ્છિત કરવા-કરાવવાનું તેમ જ કાંકરા વિગેરે નાખી સામાને ચેતવી ધાર્યું કામ કરવાનું શ્રાવકે વર્જવાનું છે

૨૯ આહાર અને શરીરસત્કારનો ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું પાલન તથા પાપારંભ વર્જવારૂપ પૌષધ દેશથી તેમજ સર્વથી એ બે પ્રકારે થઇ શકે છે દેશથી પૌષધમાં સામાયિકની ભજના (કરે કે ન કરે) પણ સર્વથી પૌષધમાં તો સામાયિક અવશ્ય કરવું જોઈએ, અન્યથા તેના ફળથી વંચિત રહેવાય સર્વથી આહાર (ત્યાગ) પૌષધમાં ચૌવિહાર ઉપવાસ કરવો ઘટે દેશથી હોય તો તેમાં તિવિહાર ઉપવાસ, આયંબિલ, નીવી કે એકાશન પ્રમુખ યથાશક્તિ તપ કરી શકાય એમ બાકીના ત્રણે પ્રકારના પૌષધ પ્રસંગે પણ સમજી લેવું આઠમ પાખી પ્રમુખ પર્વ વસે પૌષધ કરનારા શ્રાવકો આહારનો સર્વથી કે દેશથી ત્યાગ કરે છે બાકીના ત્રણે પ્રકારનો પૌષધ તો સર્વથી જ કરવામાં આવે છે ચારે પ્રકારના દેશથી કે સર્વથી પૌષધનું સ્વરૂપ સમજી ખપી જનોએ તેનો યથાશક્તિ આદર કરવો ઘટે છે

૩૦ અપ્રતિલેખિત દુષ્પ્રતિલેખિત શય્યા-સંથારો અપ્રમાર્જિત દુષ્પ્રમાર્જિત શય્યા-સંથારો અપ્રતિલેખિત દુષ્પ્રતિલેખિત ઉચ્ચાર પાસવણ ભૂમિ તથા અપ્રમાર્જિત દુષ્પ્રમાર્જિત ઉચ્ચાર પાસવણ ભૂમિ વાપરવાનું આ પ્રસ્તુત પૌષધ વ્રતમાં વર્જવાનું છે વળી ઉક્ત ચાર પ્રકારના પૌષધ આગમ રીતે યથાવિધિ કરવામાં થતી ઉપેક્ષા પણ વર્જવાની છે મતલબ કે જયણાપૂર્વક સાવ

૩

ચાર શિક્ષાવ્રત

૨૫. પાપવ્યાપારને તજવા અને નિષ્પાપ (મન-વચ
કાયાના) વ્યાપારને આદરવારૂપ સામાયિક તે પ્રથમ શિક્ષા
જાણવું. રાગ-દ્વેષથી દૂર થયેલ જીવને જે ક્રિયામાં પ્રતિ
અનુપમ સુખદાયી અપૂર્વ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રપર્યાયો
આત્મલાભ થવા પામે તે સામાયિક જાણવું. શ્રાવકે મન-વચ
કાયાથી પાપવ્યાપાર કરવા-કરાવવાનો નિષેધ અને સ્
ધ્યાય-ધ્યાનાદિકનો સ્વીકાર કરી નિયમિત સમય સુધી સામાયિક
રહેવાનું હોય છે. સામાયિક ભાવમાં વર્તતો શ્રાવક સ
સમાન કહેલો છે.

૨૬. આના અતિચાર-મન-વચન-કાયાનું દુષ્પ્રણિધા
પાપકર્મમાં પ્રવર્તાવવાનું સાવધાનતાપૂર્વક વર્જવું. સામાયિ
અવશ્ય કરવાનું યાદ ન કરાય અથવા કર્યું કે નહીં તે ભૂ
જવાય અને કરાય તે અનવસ્થિત ભાવે-ઢંગધડા વ
કરાય તે અતિચારો પણ વ્રતધારી શ્રાવકે જરૂર વર્જવા.

૨૭. છઠ્ઠા દિગ્પરિમાણવ્રતમાં ગ્રહણ કરેલ દિશાપરિમાણ
સંક્ષેપી દિવસે દિવસે જરૂરજોગું ઓછા પ્રમાણવાળું કરવું તે બીજ
દેશાવગાસિક શિક્ષાવ્રત જાણવું. મતલબ કે છઠ્ઠા વ્રતના પ્રસં
લાંબા વખત માટે કરેલ દિશાપ્રમાણને આ દશમા વ્રતમાં દિવ
દિવસે બની શકે તેટલું ઘટાડી દેતા રહી તેને અતિચાર રહિ
શ્રાવકજનોએ પાળવાનું છે.

૨૮. આ દેશાવગાસિક વ્રતમાં નિયમિત ક્ષેત્રની બહારથ
કંઇ અણાવવાનું, આપણી પાસેથી કંઇક બહાર મોકલવાનુ

ધાનતાથી પૌષધ કરણી શ્રાવકજને કરવી ઘટે છે. શય્ય
સંથારો કે વસતિ-ભૂમિ જીવ રહિત પ્રથમ નજરે જોઇ તપા
લેવી તે પ્રતિલેખિત અને રજોહરણ ચરવળાદિકવડે તે જયણ
પૂર્વક સાફ કરી લેવી તે પ્રમાર્જિત સમજવી. જેમ તે
જયણા રહિત સંભ્રાન્ત ચિત્તે નજરે જોવી ને સાફ કરવી
દુષ્પ્રતિલેખિત અને દુષ્પ્રમાર્જિત સમજવી. એજ રીતે લ
નીતિ ને વડીનીતિ માટેની ભૂમિ આશ્રી સમજવું.

૩૧. શુદ્ધ ન્યાયોપાર્જિત અને આધાકર્મ પ્રમુખ દોષ રહિ
પ્રસ્તાવોચિત અથવા ક્ષેત્ર કાળ ઉચિત એવી અન્ન, પાન, વ
ઔષધ પ્રમુખ વસ્તુ સાધુજનોને આપવી તે શ્રાવક યોગ્ય ચો
શિક્ષાવ્રત જાણવું તેમા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય તથા શ
આશ્રી શુદ્ધ સ્વવૃત્તિ અનુષ્ઠાનથી ઉપાર્જિત તે ન્યાયોપાર્જિત દ્
જાણવું. ખરા અવસરે અથવા દેશ કાળ ઉચિત વસ્તુ સુપા
આપવાથી મહાઉપકારક થવા પામે છે, તેથી તે દ્
અમૂલ્ય લેખી શકાય છે

૩૨. સજીવ-પૃથ્વી પ્રમુખ ઉપર સ્થાપી રાખેલ, ત
સચિત્ત જળ પ્રમુખવડે ઢાંકેલ ભાતપાણી સાધુને આપવાથ
સાધુઉચિત ભિક્ષા સમય વીતાવી દેવાથી, નહિ દેવાની બુદ્ધિ
અન્નાદિક પોતાની વસ્તુ પારકી કહેવી અને દેવાની બુદ્ધિ
પારકી વસ્તુ પોતાના કહેવી તેથી, તેમજ મત્સર ધરીને દા
દેવાથી અતિચાર લાગે છે. એ પાંચે અતિચારો પ્રસ્તુત વ
સંબંધી યથાર્થ સમજીને વર્જવા

૩૩. અખંડ વિરતિપરિણામથી ઉપર જણાવેલા સઘળા શુ
બારે વ્રતોમાં અતિચાર નજ થાય, થવા ન પામે, માટે જ

સર્વત્ર વર્જવાનુ કહ્યુ છે નિર્મળ પરિણામવાળા શ્રાવકજનો તો સ્વાભાવિક રીતેજ તે અતિચારોમા પ્રવૃત્તિ ન કરે

૩૪ ઉક્ત સમ્યક્ત્વ અણુવ્રતાદિકની પ્રાપ્તિના ઉપાય-અભ્યુત્થાન વિનય પરાક્રમ અને સાધુસેવનાદિક કહેલા છે તથા અગીકાર કરેલ સમ્યક્ત્વ વ્રતાદિકની રક્ષા કરવાના ઉપાય હિંસાકારી કલ્યાણસ્થાનનુ સેવન વગર કારણે પરઘરમા પ્રવેશનો પરિહાર ક્રીડા-આગચેષ્ટા અને વિકારવાળાં વચન બોલવાનો ત્યાગ વિગેરે છે તેથી પૂર્વોક્ત ઉપાયવડે તે વ્રતાદિકનુ ગ્રહણ કરવુ અને ત્રિવિધ (મન-વચન-કાયાથી) ત્રિવિધે (કરવા કરાવવા ને અનુમોદવાવડે) અથવા ત્રિવિધ દુવિધે અથવા ત્રિવિધ એકવિધે અથવા દુવિધ ત્રિવિધે ઇત્યાદિ ભેદો વડે યથાશક્તિ ને યથાસભવ તે તે વ્રતોનુ ગ્રહણ-અગીકરણ કરવુ તથા સમ્યક્ત્વમૂળ બાર વ્રતો સ્વીકાર્યા પછી તેનુ સ્મરણાદિ કર્યા કરવુ અપ્રત્યાખ્યાત વિરયને પણ યથાશક્તિ તજવારૂપ યતના કરવી તથા વિષય-સમ્યક્ત્વ વ્રત સબધી, છજીવાદિ તત્ત્વસબધી અને સ્થૂળ સકલ્પિત પ્રાણી આદિ સબધી સમજવો અહીં પ્રસ્તુત પ્રકરણમા નહીં વર્ણવેલ હોય તે પણ આગમમાથી બુદ્ધિવતોએ જાણી લેવો. કુભારના ચક્રભ્રામક દડના દૃષ્ટાન્તે. જેમ દડથી ચક્રભ્રમણ થાય છે તેમ આગમથી પૂર્વોક્ત સમ્યક્ત્વ વ્રતની પ્રાપ્તિ અને તેના ઉપાયાદિકનુ જ્ઞાન થાય છે

હવે સમ્યક્ત્વ ને વ્રતધારી શ્રાવકને પરિણામની સ્થિરતા માટે જે કરવુ જોઇએ તે સબધી ઉપદેશની પ્રસ્તાવનાથે કહે છે

૩૫. સમ્યક્ત્વયુક્ત અણુવ્રત ગ્રહણ કર્યા બાદ તથાપ્રકારે પ્રયત્ન કરવાથી અછતો એવો પણ વિરતિપરિણામ થવા પામે છે અને અશુભ કષાયાદિ કર્મની પ્રબળતાથી તથાવિધ પ્રયત્ન વગર છતો પણ વિરતિ પરિણામ પડી જાય છે તેની ખાત્રી વ્રત, વ્રતઉપદેશક ને વ્રતધારીની અવજ્ઞા-અનાદર કે અવર્ણવાદ કરવાની વૃત્તિ ઉપરથી થઇ શકે છે. વિરતિપરિણામના અભાવે વ્રત ગ્રહણ કેમ કરાય ? એવી શંકાનું સમાધાન એ છે કે-અન્યના ઉપરોધાદિકથી તેનો સંભવ છે. એ રીતે દ્રવ્યથી સાધુ કે શ્રાવકયોગ્ય વ્રતગ્રહણ અનંતી વાર થયેલા સંભળાય છે

પ્રસ્તાવિક ઉપદેશ નિમિત્તે શાસ્ત્રકાર કહે છેઃ—

૩૬. શ્રાવકે ગ્રહણ કરેલાં સમ્યક્ત્વ અને અણુવ્રતોનું નિરંતર સ્મરણ અને બહુમાન કરવું; તથા તેથી વિપરીત એવા મિથ્યાત્વ અને પ્રાણાતિપાતાદિક પ્રત્યે અભાવ તેમજ તેથી નીપજતા જન્મમરણાદિક ભયંકર પરિણામો સંબંધી વિચાર કરતા રહેવું.

૩૭. પરમગુરુ-તીર્થંકર પ્રભુની ભક્તિ, સુસાધુ-સુગુરુજનોની સેવા તથા ઉપર ઉપરના ચડતા ગુણસ્થાનની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે એટલે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયે છતે અણુવ્રતો માટે અને અણુવ્રતો પ્રાપ્ત થયે છતે મહાવ્રતો માટે પ્રયત્ન કરવો.

એમ ઉત્તરોત્તર ગુણ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કર ર ઉપરોક્ત ઉપદેશનું ફળ દર્શાવવાવડે કહે છે કે.—

૩૮. એ રીતે ગ્રહણ કરેલ વ્રતનું નિત્ય સ્મરણ અને બહુમાન કરવારૂપ પ્રયત્નવડે અછતા પણ વ્રતપરિણામ ને

થાય છે અને પોતા થએલ ભાવપરિણામ કદાપિ ઢીલા પડતા નથી તેથી જ બુદ્ધિશાળી જનોએ નિત્ય સ્મૃત્યાદિક પ્રયત્નમા સદા ય ઉદ્યમ કરવો ઉક્ત વ્રતો સબધી શેષ કર્તવ્ય (અવશિષ્ટ હકીકત) દર્શાવવા સતા ગ્રથકાર કહે છે —

૩૯ આ શ્રાવકધર્મમા પ્રાયે અણુવ્રતો અને ગુણવ્રતો જીવિતપર્યંત સેવવાના હોય છે ક્રમ બાકી રહેલા શિક્ષાવ્રતો (પુન પુન અભ્યાસવા યોગ્ય હોવાથી) અ પકાળ સેવવાના હોય છે તેમા સામાયિક અને દેશાવગાસિક વારવાર ઉચ્ચારાય છે અને પૌષધ તથા અતિથિસવિભાગ નિયત દિવસે કરાય છે આનુના મહાવ્રતો તો કાયમને માટે જ હોય છે બારે પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ કહ્યો સતે સલેખનાને કહેવાનો અવસર આવવાથી તે વિષે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે —

૪૦ અતે—જીવિતવ્યના અત વખતે અનશનપૂર્વક સલેખના નામની ક્રિયા શ્રાવકને અવશ્ય કરવાની હોતી નથી કેમકે તથાવિધ પરિણામવાળો કોઇક શ્રાવક પ્રવ્રજ્યા-દીક્ષા આદરે છે તે કરે છે તેથી સલેખના સબધી હકીકત આ ટૂક પ્રકરણમા કહી નથી. અત શ્રાવકધર્મને લગતી ઉપર જણાવેલી હકીકત ઉપરાત બાકી વિધિવિશેષ હવે કહીએ છીએ.

૪૧ શ્રાવકે તેવા ગ્રામ નગરાદિકમા જ વસવુ કે જ્યા સાધુજનોનુ આવાગમન થતુ હોય, વળી જેમા જિનમંદિરો હોય અને બીજા સાધર્મીજનો પણ વસતા હોય એવા સ્થાનમા નિવાસ કરતા શુ ફળ થાય ? તો કહે છે કે સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ થાય શી રીતે ? તે કહે છેઃ—નિ શક ભાવથી સાધુઓને વાદ

વાથી પાપ નાશ પામે અને પ્રાસુક (નિર્દોષ) આહાર-પ
આપવાથી કર્મની નિર્જરા (કર્મક્ષય) થાય, જ્ઞાન-દર્
ચારિત્રની રક્ષા અને પુષ્ટિ થાય, તેમજ મિથ્યાત્વ કર્મા
નાશ અને સમ્યક્ત્વની વિશુદ્ધિ થાય વિગેરે. એવા
નગરાદિકમાં નિવાસ કરી રહેનાર શ્રાવકનું દિનકૃત્ય (કર્ત
શાસ્ત્રકાર વખાણે છે

૪૨-૪૩. પંચ પરમેષ્ટી નમસ્કારરૂપ નવકારના સ્મરણપૂ
જાગવું, પછી હું શ્રાવક છું, અમુક વ્રત-નિયમ આદરેલાં
વિગેરે સભારવું, પછી લઘુ-વડી શકારૂપ દેહચિંતા ટ
શુદ્ધિ સાચવી સમાધિપૂર્વક ચૈત્યવંદનાદિક ભાવઅનુષ્ઠાન
વિધિપૂર્વક પચ્ચખ્ખાણ કરવું. પછી દેરાસરે જવું અને પ
અભિગમ સાચવી વિધિપૂર્વક તેમાં પ્રવેશ કરવો. અને પુ
માળાદિકવડે પ્રભુપૂજા કરી, પ્રસિદ્ધ વિધિથી ચૈત્યવદન કર
પછી ગુરુ સમીપે (પ્રથમ પોતે ઘરે ધારેલું) પચ્ચખ્ખ
કરવું. પછી શાસ્ત્ર-વ્યાખ્યાન સાંભળવું કે જેથી સતક્રિયા
રુચિ-પ્રીતિ થવાના હેતુરૂપ સદ્બોધ થાય. પછી સાધુજને
શરીરના આરોગ્ય તથા સયમના નિરાબાધતા સંબંધી પૃ
નમ્રભાવે કરવી. તેમજ તેમને ઉચિત ઔષધ-ભેષજ, આહ
પાણી પ્રમુખ નિઃસ્વાર્થભાવે આપવાનો વિવેક કરવો એ
સ્વઉચિત કર્તવ્ય લક્ષપૂર્વક કરવું.

૪૪-૪૫. પછી શ્રાવક પૂર્વે દર્શાવેલ પદર કર્માદા
તજી, પ્રાય નિર્દોષ આજીવિકા નિમિત્તે વ્યવસાય કરે, નહીં
ધર્મહાનિ અને શાસનહીલના થાય. પછી અવસરે પ્રકૃતિ
માફક આવે એવું સાદું ને સાત્વિક ભોજન કરે. પછી યથ

રાત્રિ (ગઠીસહિય વિગેરે) પચ્ચખ્ખાણ સાવધાનપણે કરે પછી અવસરે દેરાસરે જાય અને સાધુ સમીપે શાસ્ત્ર સાંભળે અથવા જ્યાં પ્રાયે આગમ વ્યાખ્યાન થતું હોય તે ચૈત્યગૃહે જઇ સાધુ પાસે શાસ્ત્રશ્રવણ કરે પછી સાંજે-સંધ્યા સમયે યથાયોગ્ય પ્રભુપૂજા-ભક્તિ અને ચૈત્યવંદન કરી ગુરુ સમીપે આવી, વંદન-નમસ્કારપૂર્વક સામાયિકાદિક ષટ્ આવશ્યક કરણી પ્રમાદ રહિત કરે. પછી વૈયાવચ્ચાદિક કરવાવડે થાકેલા અને તે થાક દૂર કરવા ઇચ્છતા એવા સાધુજનોની કે તથાવિધ શ્રાવકાદિકની વિશ્રામણા-ભક્તિ કરવી અને નવકાર મહામંત્રનું ધ્યાન તથા સ્વાધ્યાય પ્રમુખ પોતાની યોગ્યતા મુજબ ધર્મવ્યાપાર કરવો. પછી પોતાને ઘરે જવું અને ત્યાં દેવ ગુરુ ધર્માચાર્ય તથા બીજા ધર્મોપકારી જનોના ગુણોનું મનમાં સ્મરણ કરીને તેમજ ગ્રન્થનિયમો યાદ કરીને વિધિપૂર્વક શયન કરવું

૪૬ રાત્રિએ સ્ત્રીપરિભોગરૂપ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો. તેમાં બળાત્કારે પ્રવૃત્તિ કરવાના સ્ત્રીપુરુષવેદાદિ મોહનીય કર્મની નિંદા કરવી અને સ્ત્રીકલેવરનું સ્વરૂપ મનમાં ચિંતવવું તથા અબ્રહ્મ-મૈથુનથી સર્વથા વિરમેલા સુસાધુજનો પ્રત્યે અંતરંગ પ્રીતિલક્ષણ બહુમાન કરવું

૪૭ પછી નિદ્રા ટાળી જાગૃત થયેલા શ્રાવકે કર્મ અને ચેતન પરિણામાદિક સૂક્ષ્મ પદાર્થોમાં ચિત્ત સ્થાપવું અથવા સંસારનું સ્વરૂપ સારી રીતે ચિન્તવવું અથવા ખેતીપ્રમુખ કે બીજા કલેશોને શમાવવા સમર્થ થાય તેવા વિચારો કરવા

૪૮. તથા ક્ષણે ક્ષણે થતી વયહાનિનો પ્રાણીવધાદિક વિપરીત આચરણનો ફળ-પરિણામનો આરંભક થાણ સાધી

લેવા માટે મનુષ્ય જન્માદિક અમૂલ્ય તક મળી છે તેનો લાભ લઈ લેવાનો, અપાર સંસારસાગર મધ્યે બેટ સમાન જિનાગમની પ્રાપ્તિનો તથા જ્ઞાન ચારિત્ર લક્ષણ ધર્મના આલોક પરલોક સંબંધી વિવિધ ગુણ ઉપકાર અને ફળરૂપ ક્ષેમાદિકનો સારી રીતે વિચાર કરવામાં ચિત્તને જોડવું.

૪૯. રાગાદિક બાધક દોષો નિવારક ભાવના ભાવવાથી અને ધર્માચાર્ય-પ્રયત્નશીલ સાધુઓના માસકલ્પાદિ વિહાર સંબધી શાન્ત વિચારણાથી અજરામર પદદાયક સંવેગ-વૈરાગ્ય ઉપજે છે.

૫૦. પ્રાંતમાં કહેવું કે-નવકાર મહામંત્રના સ્મરણપૂર્વક જાગવું. ઇત્યાદિક વિધિ અનુષ્ઠાન જે ઉપર કહેલ છે તે પ્રમાણે નિરંતર કરનાર શ્રાવકને સંસારભ્રમણનો અંત કરવામા અમોઘ અકસીર ઉપાયરૂપ સર્વવિરતિ ચારિત્રના પરિણામ તે ભવમાં કે પછીના ભવમાં અવશ્ય પેદા થાય છે.



દરેક સુજ્ઞ ભાઈ બ્હેન સુખે આદરી પાળી
શકે એવા સમકિત સહિત

બાર વ્રતની સંક્ષિપ્ત ટીપ



સમકિત

૧ રાગદ્વેષાદિક દોષથી સંપૂર્ણ મુક્ત થયેલા સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી અરિહંત પરમાત્માને જ શુદ્ધ દેવ માનુ અને જગતમાત્રને પાવન કરનાર તેમના પવિત્ર નામ, સ્થાપના (પ્રતિમા) દ્રવ્ય અને ભાવનુ સદાય રટન કરુ નિરંતર અમુક વખત ચોખ્ખાઈ રાખી શ્રીજિનમંદિરે જઈ ત્યાં સ્થિર ચિત્ત રાખી પ્રભુના અદ્ભુત જ્ઞાન ક્ષમા ગંભીરતા પ્રમુખ ઉત્તમોત્તમ ગુણ સંભારી મારા આત્મામા તેવા જ ગુણો પ્રકટાવવા નિમિત્તે પ્રભુના દર્શન, પૂજા અને ચૈત્યવંદન કરુ અથવા મહામંત્રનો સ્થિર ઉપયોગ રાખી ૧૦૮ વાર જાપ કરુ

૨ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા અનુસારે જ્ઞાન વૈરાગ્ય જાગવાથી સદ્ગુરુ સમીપે જઈ જેમણે મેરુપર્વત જેવા ભારે પાંચ મહાવ્રત ઉચ્ચરેલા છે અને તે મહાવ્રતોને જે રૂડી રીતે ગુરુમહારાજની આજ્ઞામા રહીને પાળે છે, કંચન-કામિનીથી જે સદાય દૂર રહે છે, જયણાથી સઘળી સંયમકરણી સાધે છે અને ભવ્ય જનોને સારો બોધ આપી સુધારે છે તેવા મુનિ મહાત્માને જ શુદ્ધ ગુરુ માનુ અને પ્રતિદિન જોગ હોય ત્યાંસુધી તેમને શુદ્ધ ભાવથી વંદન કરી તેમના અમૃત વચનનુ પાન કરુ

૩' સદ્દગુરુની અમૃત તુલ્ય વાણી સાંભળી મારી છતી શક્તિ ગોપવ્યા વગર બની શકે તેટલી ગૃહસ્થ યોગ્ય ધર્મકરણી કરવા નિરંતર ખપ કરું. દાન, શીલ, તપ અને ભાવનારૂપ ધર્મની શ્રદ્ધા રાખી યથાશક્તિ તેનો આદર કરું. સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ શુદ્ધ ધર્મનો મને યથાર્થ બોધ થાય, તેની યથાર્થ પ્રતિતી થાય અને અનુક્રમે તેની પ્રગટ પ્રાપ્તિ થાય તેવા લક્ષથી સદ્દગુરુની આજ્ઞાને આધીન રહી તેમણે આત્મ-કલ્યાણાર્થે આપેલી રૂડી શિખામણને ધ્યાનમાં રાખી કાળજીથી અનુસરું પ્રમાદ વશપણાથી તેમાં ભૂલ પડે તો ગુરુમહારાજને નિષ્કપટપણે નિવેદન કરી, ક્ષમા માગી, ફરી તેવી ભૂલ ન કરવા વિશેષે કાળજી રાખું. તેમની પવિત્ર આજ્ઞાનુસાર પ્રતિવર્ષ શ્રી શત્રુંજયાદિક તીર્થની યાત્રાદિક કરું અને આશાતનાદિક દોષને ટાળી, દેવ-ગુરુ સંઘ-સાધર્મિક-ભક્તિનો બની શકે તેટલો લાભ લઉં અને વ્રત-પચ્ચખ્ખાણનો ભાવ રાખુ

---

૧ પ્રાણાતિપાતવિરમણ વ્રત

(પ્રથમ અણુવ્રત.)

૧. મરણાદિક મહાભયથી પ્રગટપણે કંપતા-ત્રાસ પામતા પણ નિરપરાધી જીવને કંઇ પણ પ્રબળ કારણ વગર તેના ! નીકળી જાય તેમ જાણી-બૂઝીને મારાં મન, વચન અને કાય હું જાતે હણું નહિં તેમજ અન્ય કને હણાવું નહિં.

૨. માંસ, દારુ, શિકાર(મધ, માખણ, રાત્રિભોજન પ્ર અભક્ષ્ય અને ડુંગળી, લસણ, ગાજર પ્રમુખ જમીનકંદ વ અનંતકાય ભક્ષણ કરવા) નો ત્યાગ કરું.

---

૨ મૃષાવાદવિરમણ વ્રત

(બીજુ અણુવ્રત)

૧ જેથી સામાનુ જીવિત ધૂળ મળે (નકામુ થઈ જાય) તેવુ લાકડે માકડુ વળગાડવા જેવુ કેવળ મિથ્યા ભાષણ-પુત્ર પુત્રીના વિવાહ જોડવા માટે મૃષાવાદ (કન્યાલિક) વર્જુ

૨ જેથી વેર-ઝેર વધે કલેશ, વઢવાડ કે મારામારી થાય તેવુ મિથ્યા ભાષણ, પારકી જમીન ઉપર પોતાનો કે પોતાના સબધીનો હક સ્થાપવા હડહડતુ જૂઠ (ભૂમ્યલિક) વર્જુ

૩ જેથી પરિણામે કલેશ ઉપજે એવુ મિથ્યા ભાષણ પશુ ઓની લેવડદેવડ સબધે (ગવાલિક) વર્જુ

૪ ઈ સાફની કોર્ટમા કે પચમા કોઇની દાક્ષિણ્યતાથી કે પોતાના કલ્પિત સ્વાર્થથી (લાચ વિગેરે લઇને) ખોટી (કૂડી) સાક્ષી (ગવાઈ) ન ભરુ

૫. કેવળ કૃત્રિમ (ખોટો) દસ્તાવેજ વિગેરે ઘડી કાઢી કોઇની ઉપર આફત આવી પડે તેવુ અનાચરણ હુ નહિ ર

૬ જેનાથી બહુ ભવભ્રમણ કરવુ પડે તેવુ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ વચન જાણી-બુઝીને હુ નહિ બોલુ પ્રમાદવશ બોલાયુ હોય તેની ખબર પડતા તરત માફી માગુ

---

૩ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રત

(ત્રીજુ અણુવ્રત)

૧ કોઇનુ ખાતર પાડી કે ગજવુ કાપી કે વાટ પાડી (લૂટફાટ કરી) કે તેવી જ બીજી રીતે પરાયુ ધન હુ જાને

હરી લઉં નહિં તેમજ બીજાને તેમ કરવા સલાહ કે સહાય આપું નહિં.

૨. તેવો ચોરાઉ માલ કીફાયત ભાવે આપવા આવે તો તે જાણી-બૂઝીને સંઘરું નહિ; તેમજ તેવાં અનીતિનાં કાર્ય કરવા કોઇને સલાહ આપુ નહિ.

૩. દાણચોરી એટલે જે વ્યાપાર લાયક વસ્તુ ઉપર મહેસુલ લાગતું હોય તે છુપાવું નહિં; તેમજ બીજાને પણ તેવી ખોટી સલાહ આપું નાહિં.

૪. કોઇની નાઠી, પડી કે વિસરી ગયેલી વસ્તુ ખોટી બુદ્ધિથી લઉં નહિં.

૫. કોઇની થાપણ ઓળવુ નહિં તેમજ તેવો બીજો વિશ્વાસ-ઘાત કરુ નહિં.

૬ જ્યા સુધી બને ત્યા સુધી લેવડદેવડમાં બરાબર પ્રમાણિકપણું રાખુ.

૭. ગફલતથી કોઇનું કંઇ આવી ગયું હોય તે જાહેર કરી મૂળ ધણીને સોંપી દઉ.

---

૪ સ્વદારાસંતોષ યા સ્થૂલ મૈથુનવિરમણ વ્રત

(ચતુર્થ અણુવ્રત.)

૧. સ્વસ્ત્રી કે સ્વપતિ સિવાય દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચ સંબંધી વિષયભોગનો સર્વથા ત્યાગ કરું. દેવ સબંધી ૨×૩ તિર્યંચ સંબંધી ૧×૩ અને મનુષ્ય સંબંધી ૧×૧. એટલે દેવ અને તિર્યંચ સંબંધી વિષયભોગનો મન, વચન અને કાયાથી તેમજ

મનુષ્ય સબંધી વિષયભોગનો ત્યાગ માત્ર ... ક
મન, વચનની શુદ્ધિ રાખવા યત્નો પ્રયત્ન ... રાખું
૩ ઉત્તમ શીલ મનને ભાવવું ... અવશ્ય ... સમજી
યત્નથી સાચવું
ર સ્વસ્ત્રી કે સ્વપતિમાં પણ અધિક સંતાન ... વિષય
તૃષ્ણા તજવા વધારે ખપ ... ઈચ્છા ... કરવું તેના
ધર્મસાધનમાં બનતો ઉપયોગ ...
૪ હસ્તક્રિયા કે કુદરત વિરુદ્ધ વર્તનથી કદાપિ
સ્વવીર્યનો વિનાશ ન કરવો
૫ શીલની વાડો સાચવવા ...

---

૫ પરિગ્રહપ્રમાણ વ્રત

(પાંચમું અણુવ્રત)

ધન ધાન્ય ક્ષેત્ર વાસ્તુ સોનું રૂપું અન્ય ધાતુ દાસ
દાસી અને ગાય બેલ હાથી ઘોડા પ્રમુખ ચતુષ્પદ—એમ નવ
પ્રકારના બાહ્ય પરિગ્રહનું જુદું જુદું પ્રમાણ બાંધું તેમ બની
શકે તો તેમનું સમુચ્ચયે અમુક રકમમાં પ્રમાણ કરી તદ્
અધિક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થતાં ... તેનો સદ્વ્યય । પરમાર્થ
માર્ગે કરે પરંતુ પ્રમાણથી અધિક ... દેખી
અનિયત બનાવું નહિ

---

૬ દિગવિરમણ વ્રત

(પ્રથમ ગુણવ્રત)

ચાર દિશા ચાર વિદિશા તેમજ ઊંચે અને નીચે એ

દશે દિશામાં સ્વાર્થવશ વ્યાપારાદિક કારણે જવા-આવવા માટે અમુક મર્યાદા બાંધવી કેવળ પરમાર્થ દાવે ગમે તેટલે દૂર જવા આવવાની છૂટ રાખી શકાય.

---

૭ ભોગોપભોગવિરમણ વ્રત

(બીજું ગુણવ્રત.)

એક જ વાર ભોગવ્યા બાદ નિર્માલ્ય થઇ જાય એવાં પુષ્પ, ભોજન પ્રમુખ ભોગમાં લેખાય અને વારંવાર જેનો ઉપયોગ કરી શકાય તે સ્ત્રી, મહેલ પ્રમુખ ઉપભોગમાં લેખાવાથી જે ૧૪ નિયમોની યાદી આગળ આપી છે તે નિયમો હરહમેશ લક્ષપૂર્વક ધારી સંતોષવૃત્તિમાં વધારો કરવો. તે ઉપરાંત ૧૫ કર્માદાનના મહાપાપ વ્યાપારનો પણ ત્યાગ કરવો.

---

૮ અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત

(ત્રીજું ગુણવ્રત.)

જેમાં પોતાનો કે પોતાના સ્વજન કુટુંબાદિકનો નિકટ સ્વાર્થ ન હોય તેવી નકામી બાબતમાં નાહક પોતાનાં મન, વચન અને કાયા કે ધનનો ગેરઉપયોગ કરવો તે અનર્થદંડ છે એમ સમજી આતસબાજી, વેશ્યા-નાચ, નાટક ચેટક તેમ જ લોકરંજનાર્થે જ કરવામાં આવતા બીજા અનેક વગરજરૂરનાં ઉડાઉ કાર્યથી નિવર્તી સ્વદ્રવ્યાદિકનો જેમ બને તેમ સદુપયોગ જ કરવો યુક્ત છે. વળી જુગાર પ્રમુખ દુર્વ્યસન, વિકથાદિક પ્રમાદ અને શસ્ત્રાદિકનો દુરુપયોગ પણ વર્જ્ય જ છે. ટૂંકાણમાં જેથી પરિણામ મલિન થાય તેવા આચારવિચાર તજવા યુક્ત છે.

અંગીકાર કરી પ્રમાદ રહિત તેનું આરાધન કરવું જોઇએ. વિ
આદિક પ્રમાદવડે તેનું વિરાધન કરવું યુક્ત નથી જ. જેના
તેમ સર્વથા બની ન શકે તેણે પણ 'ગાઇડ' માં જણાવ
મુજબ ઉક્ત ચાર પ્રકાર પૈકી જેનું આરાધન થઇ શકે તેટ
કરી બનતો લાભ હાંસલ કરવા ચૂકવું નહિ.

---

૧૨ અતિથિસંવિભાગ વ્રત

(ચતુર્થ શિક્ષાવ્રત)

તિથિ, વાર પ્રમુખની દરકાર રાખ્યા વગર દિનરાત પ્રમા
રહિત આત્મસાધનમાં જ ઉજમાળ મુનિજનો 'અતિથિ' ક
વાય છે. તેવા મહાત્મા-સાધુજનોને સ્વકુટુંબાદિક નિમિ
કરેલ નિર્દોષ પ્રાસુક આહારપાણી હરહમેશ કે છેવટ પોષ
વ્રતના પારણે શુદ્ધ ભક્તિભાવથી કેવળ કલ્યાણાર્થે વ્હોરાવ
પછી પોતે જમવું. તેવું વ્રત પવિત્ર ધર્મની પ્રાપ્તિ અને પુ
માટે બહુ જરૂરનું છે. જ્યારે તેવા સુપાત્ર સાધુનો જોગ
બની શકે ત્યારે શું કરવું ? તે આશ્રી 'ગાઇડમાં' કરેલ
સૂચના લક્ષમાં રાખી ઉક્ત વ્રતનું યથાશક્તિ આરાધન કરવ
મળેલી તક સાર્થક કરી લેવી.



श्री...माथी उद्धृत

શ્રાવક યોગ્ય વ્યવહારુ શિક્ષા

(સંશોધક-સદ્‌ગુણાનુરાગી કર્પૂરવિજયજી)

૧

સુગુરુનુ આવાગમન, સત્સમાગમ, જિનચૈત્ય સમાનધર્મી
ઓની વસ્તિ આજીવિકાના અલ્પારંભવાળા સાધનો રાજા-પ્રધાન
વચ્ચે પ્રેમ પ્રજાને હિતકારી રાજનીતિ, હવા-પાણી અને ધાન્ય
વિગેરેની અનુકૂળતા અને શ્રદ્ધાળુ તથા કુશળ અને નિર્લોભી વૈદ્ય-
એટલી વાર્તા જ ગામમા કે શહેરમા હોય તે ગામ કે શહેરમા શ્રાવકે
વસવુ. કેમ કે સુગુરુના વદન અને તેમના બહુમાનથી પાપનો
નાશ સત્સમાગમથી દોષ અને દુર્બુદ્ધિના નાશ જિન ચૈત્ય
દર્શન-પૂજા વિગેરેથી મિથ્યાત્વના નાશ સાધર્મિકના વસ્તિથી
પ્રસારમા સારભૂત એવુ સાધર્મી-વાત્સલ્ય અને સહાય કાર્યમા
પરસ્પર સ્થિરીકરણ-વૃદ્ધિકરણ વગેરેના લાભ, અલ્પારંભન ગા
આજીવિકાથી ચિંતા અને ભવભ્રમણના ઓછાશ રાજા-પ્રધાનના
અને સુરાજનીતિથી નિર્ભયતા અને સુખે ધર્મારાધનના
હવા પાણી વિગેરેના સુખકારી સાધનાથી શરીર નિરો
અને ત્રિકરણ યોગની સ્વસ્થતાના લાભ યોગ્ય વૈદ્યથી
રોગનો નાશ વગેરે અનેક લાભો થાય છે

૨

સ્વચ્છપણે, નિરુપદ્રવ સ્થાનમાં, અક્રિમ ભૂમિ પર, સ્વચ્છ શય્યામાં, પરિમિત નિદ્રા માટે એકલા સૂવું. પરોઢીએ ઊઠું શય્યા ત્યાગી પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરવો. પોતાની જાતિ, ઉત્પત્તિ, શુદ્ધ સ્વરૂપ, શરીર કુટુંબાદિનો સંબંધ ત્યાગ કરવા યોગ્ય તથા ગ્રહણ કરવા યોગ્ય વસ્તુનો એકાગ્રતા બરાબર વિચાર કરવો. પૂર્વના પાપનો પશ્ચાત્તાપ અને પ્રતિ. કરવું. ચૌદ નિયમો ધારવા. આજના દિવસને યોગ્ય કાર્ય અનુક્રમ મુકરર કરવો. ગત દિવસના અપૂર્ણ રહેલા આ કાર્યને આજના કાર્યક્રમમાં મૂકવા. બીજા લાખો કામ મૂકી પણ હંમેશ ચાર ઘડી સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરવું (ભણવું-ભણાવવું વાંચવું-વચાવવું, વિગેરે આવશ્ય કરવું.) માફકસર કસ હંમેશ કરવી. આજે પૂરા કરવા યોગ્ય કાર્યો આજે જ કરવા દૃઢ સંકલ્પ કરવો. પ્રભાતે ઊઠી મળત્યાગપૂર્વક યથાયોગ્ય દેહશુદ્ધિ કરીને જિનમંદિરે જઇ, પ્રભુદર્શન, ચૈત્યવંદન પ્ર- આનંદ અને ઉત્સાહ સહિત મૂળ ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખી વિ ખપી થઇને કરવાં. પછી ગુરુને યથાવિધિ વંદન કરી યથા બાહ્ય તપનું પ્રત્યાખ્યાન કરવું. અચપળ ભાવે ધર્મોપ સાંભળી, વિચારી (મનન કરી) પોતાની ખામીઓ કમી બનતું લક્ષ્ય રાખવું.

૩

ઘરમાં દશ ઠેકાણે ચન્દુવા, સ્વચ્છ હવા અને સૂર્યના પ્ર- શનું આવવું, સામાન વિગેરેની સાફસુફ અને સ્વચ્છતા, ર કરનાર અને પાણી ભરનારની યતના સાથે સુઘડતા, સારિ ભક્ષ્ય અને નિર્જીવ સ્વચ્છ ભોજનના પદાર્થો, વિશ્વાસ યો

અને આહાર, વિહાર અને નિહારમાં નિયમિત રહે
નિરોગી થવાય છે.

૫

અતિ શીઘ્ર, બહુ શ્વાસ ચઢે તેમ ચાલવું નહીં. શા ગતિથી, સાડાત્રણ હાથ સુધી દૂર દૃષ્ટિ રાખીને જીવોની યતના થાય તેમ ચાલવું. વાંકા વળી જઈને, હાથ કે માથે રાખીને, પરની ચેષ્ટા કરતાં, ખાતાંખાતાં, હાથ બ ડોલાવતાં, પગ ઘસતાં અને બહુ મરોડદાર ચાલમાં ચ નહીં. જરૂર હોય ત્યાં યોગ્ય સમયે, જરૂરની વસ્તુઓ રાખીને, જરૂરનું કામ હોય તો જ જવું. પરગૃહે નકામા આવવું નહી. મન વિનાના, દ્વેષી, અધર્મી, રાજ્યના કે ગુન્હેગારને ત્યાં ઘણે ભાગે જવુ નહીં. સંતાતા કે ડરતાં ચાલવું

૬

વાત કરતાં સામા માણસ સાથે કેવા રૂપમાં વાત કર ધ્યાનમાં રાખવું. કહેવાના મુદ્દા, પૂછવાની બાબતો સ્પષ્ટ સરળતાથી કહેવી. મધુર, હિતકારી, સ્વપરને ઉપયોગી, શાસ્ત્રસંમત, સરળતાવાળી, સ્પષ્ટ, પરિમિત અને નિર્દોષ બોલવી. સામાનું કહેવાનું બરાબર સાંભળીને, વિચારીને, પે ખબર હોય તેટલો જ, હિતાહિતને ધ્યાનમાં રાખી જ આપવો. વચમા જલદીથી વગરવિચારે અશુદ્ધ કે ગર ભરેલી ભાષામાં બોલવુ નહિ, અને મર્મભેદક વચનો ક્યારે બોલવા નહીં. પળાય તેટલું, પોતાના જાણવામાં હોય તેથી ર જરૂર પૂરતું અને તે પણ લાભકારક હોય તો જ બોલવું. કો છે કે "ભાવે એટલું ખાવું નહિ અને આવડે એટલું બો નહિ." બોલેલો બોલ પાછો ગળાતો નથી. બંદુક કે તોપ જે

માર કરી રગાય છે પણ શબ્દનો મા મરણાને પણ ઉઆવો
સુરકેલ છે, માટે જેટલુ બોના તેટલુ નાગી નોગીને પરન કરુ
ન હો અને શુભ થાય તેવુ બેલો તથા સમર ન હોય ના
મૌન રહેવુ એ વધારે સારુ છે એ કન મામગ્રાન બે આખે
બીજાને મગજમા વિચારીને-એ પાગવડે નિશ્ચય થયા
પછી લાભ થાય તેમ હોય ત એક ઉમરે થાય જ
બોલવુ ઉભ બત્રીશ દાતના કિલ્લા વચ્ચે અને બાંડેલ
મુખમા હોવાનુ એ જ કારણ છે એ જ ઉમરે જાત આખુ
મિત્ર થાય છે એ જ ઉભરટે જાત આખુ શત્રુ થાય છે
ઉભમા વશીકરણ છ અને ઉભમા ઝેર છે જગતમા લોહીની
નદીઓ ચાલે તેના મહાન્ યુદ્ધો અનેક વખત થયા છ
ઘણે ભાગે ઉભલડીની કડવાશ જ મુખ્ય કારણ છે માટે
ખાવામા અને બોલવામા ઉભને તાબે થવુ નહી પણ
આપણે તને જ તાબે કરી લેવી મનુષ્યોના મુખમાથી
અમૃતના ઝરણા ઝરે છે ત્યારે મિથ્યાભિમાની
જીવોના મુખમાથી હળાહળ ઝેર જેવા વચનોનો પ્રવાહ નીકળે
છે વચનવડે શાંતિ ફેલાવી અને ધર્મના રક્ષા થાય છે
ની હૃદયની તીજોરીમા જેવુ ભર્યુ હોય તેવુ જ નીકળે છે
પુરુષની વાણીમા મધુરતા અને કામીની વાણીમા કઠોરતા,
ય હોય તે જ નીકળે છે માટે શ્રાવકે શ્રાવકધર્મને
ના આપનારા વચનો બોલવા નહીં
રનારા અને નિર્માલ્ય વચનો દીનતા ભરેલા દીનપણાના
ચારણો જેવા, પુણ્યાભિમાનભર્યા અને અસભ્ય વચનો
ગ કદાપિ કરવાં નહીં અને યથાસુવી નિરવદ્ય ભાષા
હરી વાચાળપણાથી વારવાર ટોકવાપણાથી અને સમ
ઉચિત ભાષા બોલવા કરતા મૌન રહેવુ શ્રેષ્ઠ

ઉચિત છે. બોલતાં પહેલાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને લાભાલાભનો ખાસ વિચાર કરવો; કારણ કે બોલવાથી ઘણું બગાડ્યું છે. કોઇની સાથે વિવાદમાં ઉતરવું નહીં, તેમ જાતે અન્ય ધર્મીઓની સાથે ચર્ચાની ઉદીરણા કરવી નહીં ધર્મોન્નતિના કારણે પ્રતિપક્ષી સરળ અને જિજ્ઞાસુ હોય તે શાન્તિથી, યુક્તિથી અને પ્રમાણપુરઃસર પોતાના જ્ઞાનના પ્રમાણમાં ધર્મચર્ચા કરવી. સામા પક્ષને તોડવા ખાતર ખોટી યુક્તિઓ કરવી નહીં. સામા પક્ષની જેટલી બાબતો અબાધિત હોય તેને ખુશીથી ગ્રહણ કરવી. ધર્મનીતિને નામે કે સમાજ સુધારણાને નામે વાગ્યુદ્ધોના અખાડામાં ઉતરવું નહીં. વચનની ટેક દૃઢ રાખવી. શબ્દમાં કદાચ વિરુદ્ધતા આવતી હોય પણ આશયમાં વિરુદ્ધતા ન હોય તો કદાગ્રહ કરવો નહીં. શબ્દભેદમાં આશયભેદ માનવા જેવી એકાએક ભૂલ કરવી નહીં. રાજકથા, સ્ત્રીકથા, આહારકથા અને દેશકથા—એ ચાર વિકથા શ્રાવકે વર્જવી. ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહીં રુઆબથી કે બળવાનથી ક્ષોભ પામી ખોટી બાબતમાં હાએ હા કે નાએ ના ભણવી નહીં, રાજ્યવિરુદ્ધ, સમુદાયવિરુદ્ધ, નીતિવિરુદ્ધ, ધર્મવિરુદ્ધ અને વ્યવહારવિરુદ્ધ કાંઇ પણ બોલવું કે કરવું નહીં.

૭

અલ્પારંભવાળી અને ન્યાયધર્મને અનુસરતી આજીવિકા વૃત્તિ કરવી. લોભ અને પરિગ્રહની બહુ વિચાર કરીને હદ બાંધવી. કમાણીનો અમુક હીસ્સો ઉત્તમ કામ માટે નિર્માણ કરી નિર્મિત માર્ગે તેનો વ્યય કરવો. નિશ્ચિન્તપણે ધર્મસાધન, તીર્થાટન વિગેરે થઇ શકે તેને માટે પોતાની શક્તિનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવો અને બહુ ઉઘરાણી કરવી ન પડે તેવી રીતે વ્યાપાર કરવો. લેવડદેવડમાં ગમે તેવા સંબંધી સાથે પણ પહેલેથી જ પ્રમાણિ

રહે ચોપખ્ખ કરવી પાછળથી સબંધ તૂટે નેમ કરવાને,
પ્રસંગ ન આવે એવી રીતે લેવડદેવડ કરવા
ચશધારી, ખની નિર્દય મદ્યમાંસાવી, દુર્જન જનની
વ્યભિચારી જુગારી, દુર્વ્યસની અન્યાયતવાળા વા વગાગ
યાચક, મિત્ર કુટુંબી ગામધણી રાજાના હલકા નાકર રાચન
જાતિના ગુન્હેગાર, બહેન બનેવી વિગેરે સાથે પનના સુધી
વ્યાપારને ખાતર લેવડદેવડ રાખવા નહીં, તેમ છતા ઉધારે
આપવાની ગરજ પડે તો આપતી વખતે જ પાછા નહી આવે
એમ ધારીને જ આપવું પણ તેમના સાથ આ યા પછી
ઝગડામા ઉતરવું નહીં કમાવાને ખાતર માગવાગ ચિતવવી
(આપણા ઘાટ લાભને ખાતર બીજાને ઘણું ગાઢું નુક
થવું હોય તો આપણો લાભ જતો કરવા મગતા રાખ
લેવો પ્રામ ધન-વૈભવમા સંતોષી રહેવું ધનની લાભ
વખતે ઉદ્યમાની ચપળતા ના ભર યાદ રાખવી
સુખને માટે ધનવભવ છે, પણ ધનવભવને માટે તન
એ સૂત્રનું વારવાર મનન કરવું એવ ધનવભવના ભોગ
આપીને પણ આત્માનું (પોતાપણાનું) રક્ષણપૂર્વક કરવું
વ્યવહાર પ્રમાણિકતા ટેક આબરુ હિસાબ વણિજ-
વણિજ્ય રીતિ, વ્યાપારનો માલ તોલ, માપ નાદા વિગેર
જાણતા પહેલેથા છ હો સુધી સારા વખાણેલો રાખવી
કર મુનિમોને યથાયોગ્ય પગાર આપી તેમની પાસેથી પ્રેમથી
લેવું વિશ્વાસ રાખવા લાયકને જ નાકર રાખવા અને
નોકર મુનિમો પર પછી અવિશ્વાસ રાખવા નહીં અવિ
જેવું જણાયા પછી એક દિવસ પણ રાખવા નહી
રેક ભાવ નિર્મિત નહીં અને વિશ્વાસપાત્ર રીતિ રાખી
૨ કરવો સટ્ટો જુગાર સરત કન્યાવિક્રય અને ભાડવા

પણાનો ધંધો કદી પણ કરવો નહીં. જિંદગીનું વેચાણ કરવું નહિ
જ્યાં સુધી બને ત્યાં સુધી ગમે તેટલા લાભને ખાતર પ
નોકરી કરવી નહીં, નિરૂપાયે કરવી પડે તો મૂર્ખ, એક
કૃતઘ્ની, શઠ, અપ્રમાણિક, ક્રોધી અને મિથ્યાભિમાની શેઠ
નોકરી તો કદી પણ કરવી નહીં અને એવાની આગેવાની નીચે પ
નોકરી કરવી નહીં, જેમ બને તેમ થોડો પણ સ્વતંત્ર ધંધો કરં

શેઠાઇ, અમલદારી અને મ્હોટાઇ મળે તો ખુશામત
'ખાં' ન બનવું. 'ખોટો દમામ અને દોર ન વા
રવો.' મિથ્યાભિમાનમાં અંધ ન બનવું. પરના ભલ
માટે યથાશક્તિ ત્રિકરણ યોગે સહાયક થવું. પોતા
બધી મિલક્ત વ્યાપારમાં રોકવી નહીં, પણ ઓછા
ઓછો ત્રીજો ભાગ તો પોતાના ઘરમાં સીલીકે અવશ્ય રાખ
માલ ગીરો મૂકી વ્યાજ ચઢાવવા કરતાં માલને વેચીને ના
કરવાં એ વધારે સારું છે. કોઇની થાપણ રાખવી નહી અ
તમારી થાપણ કોઇને ત્યાં મૂકવી નહીં. જરૂર પડે તો પ્રમાણિ
ગૃહસ્થને ત્યાં લાયક સાક્ષીઓ રાખી, સામાની સહી લઇ કા
દાને યોગ્ય ચોક્કસ ચોખવટ કરીને જ બીજાને ત્યાં થાપણ મૂક

અભક્ષ્ય, ઝેર, લોહ, દાંત, ચામડું, શસ્ત્ર, કેશ અને ચો
(સ્નિગ્ધ) વસ્તુઓનો વ્યાપાર બને ત્યાં સુધી કરવો નહીં.
ચાલે ત્યારે છેવટે ગમે તે વસ્તુનો વ્યાપાર કે કોઇની સેવા બજાવ
પેટ ભરવુ, પણ યાચવુ નહીં. ઉડાઉપણામાં, અતિ સુખશીલપણા
કે લોકની કીર્તિમાં નિરર્થક નાણાનો વ્યય કરવો નહિ. સન્મા
કુટુંબી કે આશ્રયી જનોના પોષણાર્થે શક્તિના પ્રમાણમાં ઉદારતા
ખર્ચ કરવો. આવકથી ખર્ચ ઓછો રાખવો. વેષ અને દેખ
પોતાની શક્તિ તથા આબરુને યોગ્ય રાખવો. ઉદ્ભટ વે
રાખવો નહીં; તેમજ કંજુસાઇથી ચીંથરેહાલ રહેવું નહ

સજ્જનો સાથે ધર્મચર્ચા કરવી. સારૂં વાંચેલું સાંભળેલું
પુનઃ પુનઃ વિચારવું. પોતાની ખામીઓ કમી થાય
તેમ કરવું. નિદ્રા, પ્રમાદ કે આળસ માટે નહીં પણ નિવૃત્તિ
માટે જરૂર પૂરતી લેવી; ચાર શરણ, સર્વ જીવો સાં
ખામણાં વિગેરે વિધિ કરીને પછી શયન કરવું

૯

બ્રહ્મચર્ય—શીલ અને આચારમાં ત્રિકરણ યોગે મર્યા
જાળવવી શ્રૃંગારની વાર્તા, વાંચન અને પરિચય કમી કરવે
પરસ્ત્રીસંગનો અને સૃષ્ટિવિરુદ્ધ વર્તનનો સદાને માટે ત્યા
કરવો સ્વસ્ત્રી પરત્વે પણ ઉદીરણા કરીને નહીં પરંતુ સ્વાભાવિ
ઉદય વખતે વિષયવિપાકને વિચારીને ન છૂટકે જયણા રાખવ
મનપરિચારણા, વચનપરિચારણા, સ્પર્શપરિચારણા અ
રૂપપરિચારણા પણ જ્ઞાની પુરુષોએ વિષયમાં ગણાવેલ છે
માટે જેમ બને તેમ તે ચારથી દૂર રહેવાય તેમ કરવું. જેથ
પાંચમા કાયપરિચારણાના વિષયની ભીતિ રહેશે નહી. જે
બને તેમ તે વિષય અને વિષયીનો પ્રસંગ કમી કરવો. શરીરને
મુખ્ય રાજા વીર્ય અને પ્રધાન રૂધિર છે. યોગ્ય રીતિથી
બંનેના સંચય અને રક્ષણ માટે બહુ કાળજી રાખવી. શક્તિનો
અને શૌર્યનો ખરો આધાર તેના પર રહેલો છે. શરીરનુ સૌંદર્ય
પ્રતાપ અને તેજ વીર્યના રક્ષણથી બરાબર ટકી રહે છે અપક્વ
ઉમ્મરે વિવાહિત ન થવું. પોતાથી મ્હોટી સ્ત્રી સાથે વિવાહ
કરવો. પોતાના બળાબળનો પુખ્ત વિચાર કરવો શ્વાનવૃત્તિ
રાખવી નહીં મરદાઈનું લક્ષણ વીર્યનો ક્ષય કરવામાં નહીં પણ
તેનું રક્ષણ કરવામાં છે સર્વ ધર્મમાં બ્રહ્મચર્યને પ્રધાન માન-
વામાં આવ્યું છે. મહાન્ પુરુષોની અલૌકિક શક્તિનો વિકાસ

તેજ બ્રહ્મચર્યના બરાબર પાલનથી થયો છે હમેશા સ્ત્રીથી
દૂર રહ્યા શખવી વિકાર ઉત્પન કરનારા પદાર્થ સોગોપ
ભોગમાં જેમ ઓછા લેવાય તેમ કરવુ વિકારના ઉદય વખતે
સ્ત્રીપુરુષોના શરીરમા ભરેલી અશુચિનો બરાબર ખ્યાલ
લાવવો ક્ષણભગુર સુખાભાસથી ચિરકાળના દુખો વ્હોરી
લેવા જેવી ગભીર ભૂલ ન થાય તેની સભાળ રાખવી
સંસારપરિભ્રમણની વૃદ્ધિના હેતુ ૫ મુખ્યત્વ વિષયન જ
જ્ઞાનીઓએ માન્યો છે કાયની વૃદ્ધિ જ તા અને મહના પણ
વીર્યના નાશથી થાય છ આરોગ્યને માટે પણ વીર્યનુ રક્ષ
રક્ષણ કરવુ જરૂરનુ છ સુવર્ણ રૂપુ આદિ ધાતુના મ ા અને
સંચય માટે બહુ કાળજી રખાય છે પણ શરીરની સાત ધાતુઓના
રક્ષણ અને સચય માટે બેદરકાર રહેવાય છ એ આપણી અસા
રણ ખામી છે એ ખામીને દૂર કરવી શીલવત સ્ત્રીપુરુષોના
ચરિત્રો વારવાર વાચવા, વિચારવા ન આપણા મન પર કાબુ
લાવવો અલ્પ આહાર અને મર્યાદિત વિહારથી વિકારને રોકી
ય છે માટે જેમ બને તેમ બ્રહ્મચર્યના રક્ષણ માટે
સાવચેત રહેવુ

शिवमस्तु सर्वजगतः, परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ॥
दोषाः प्रयान्तु नाशं, सर्वत्र सुखीभवन्तु लोकाः ॥ १ ॥
सर्वचिन्ता मैत्री, परदु:खविनाशिनी तथा करुणा ॥
परसुखतुष्टिर्मुदिता, परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥ २ ॥

વિશ્વત્રયમા અખડ શાંતિ પ્રસરો ! સમસ્ત પ્રાણીઓ
પરહિતરસિક બનો ! દોષમાત્ર નિર્મૂળ થાઓ ! અને સર્વ
સુખી થાઓ !

૨. અન્ય જીવોનું હિત-શ્રેય-કલ્યાણ થાય એવી અંતરમાં લાગણી રાખવી તે મૈત્રી, અન્ય જીવોના દુઃખનો અંત આવે એવી ઊંડી લાગણીથી યથાશક્તિ યત્ન કરવો તે કરુણા, અન્ય જીવોની સુખ-સમૃદ્ધિ અથવા ગુણ-ગૌરવ દેખી દિલમાં પ્રમુદિત (ગદ્ગદ્) થવું તે મુદિતા અને અન્ય જીવોના (અત્યંત કઠોરતા, નિર્દયતા, ઇર્ષ્યાં, નિંદા પ્રમુખ) અનિવાર્ય દોષો તરફ ઉપેક્ષા કરી તેમના ઉપર રાગદ્વેષ નહિ લાવતાં, તેમને કર્મવશવર્તી જાણી સમભાવે રહેવું તે ઉપેક્ષા ભાવના છે.

सर्वेऽपि सन्तु सुखिनः, सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु, मा कश्चित् पापमाचरेत् ॥

સર્વ કોઈ સુખી થાઓ ! સર્વકોઇ રોગ-આ રહિત થાઓ ! સર્વ કોઇ કલ્યાણ પામો અને પા ચરણ મ કરો !



શ્રાવક ગુણ વર્ણન

આ અનાદિ અનંત સંસારસમુદ્રમાં ભ્રમણ કરનાર જીવોને પ્રથમ મનુષ્ય જન્મ, આર્ય દેશ, ઉત્તમ કુળ, જાતિ સ્વરૂપ આયુ પંચેંદ્રિયાદિ સામગ્રી સંયુક્ત મળવું દુર્લભ છે તેમાં અનર્થનો હરનાર સદ્ધર્મ પામવો અતિ દુર્લભ છે જેમ પુણ્યહીન પુરુષને ચિંતામણિ રત્ન પ્રાપ્ત થવું મુશ્કેલ છે તેમ એકવીશ ગુણે કરી રહિત જીવોને સર્વજ્ઞપ્રરૂપિત સદ્ધર્મ મળવો દુર્લભ છે તેથી ભવ્ય જીવોને પોતાનામાં ધર્મી થવાની યોગ્યતા ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે જો પ્રથમ યોગ્યતા ઉત્પન્ન કરે તો ધર્મની પ્રાપ્તિ પણ થઇ શકતી નથી જેમ અયોગ્ય ભૂમિમાં બીજ વાવવાથી નિષ્ફળતા થાય છે, તેમજ પાયો મજબૂત કર્યા વિના કોઇ પુરુષ મહેલ બનાવવા માગે તો તે મહેલ બરાબર સ્થિત રહી શકતો નથી તેમ યોગ્યતા વિના શ્રાવક કે મુનિધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

જેમ ચિંતામણિ રત્ન ભાગ્યહીન જીવોને મળવું મુશ્કેલ છે તેમ અક્ષુદ્રતાદિક ઉત્તમ ગુણ રહિત જનોને પણ ધર્મરત્ન મળવું મુશ્કેલ જ છે

અક્ષુદ્રતાદિક એકવીશ ગુણોવડે યુક્ત જીવને જિનમતમાં ધર્મરત્નને યોગ્ય કહેલો છે માટે તે ગુણોને ઉપાર્જવા ધર્માભિલાષી જનોએ જરૂર યત્ન કરવો ઘટે છે ઉક્ત વાતનું સમર્થન કરતાં હવા શ્રીમદ્ યશોવિજયજી મહારાજ આ પ્રમાણે કહે છે –

"एकवीस गुण परिणमे, जास चित्त नित्यमेव
धर्मरत्नकी योग्यता, तास कहे तुं देव." १.

ઉક્ત એકવીશ ગુણો આ પ્રમાણે—

क्षुद्र नहि वली रूपनिधि, सौम्य जनप्रिय धन्न;
क्रूर नहि भीरु वळी, अशठ सुदक्खिन्न.
लज्जालुओ दयालुओ, सोमदिट्ठि मज्झथ्य;
गुणरागी सतकथ्य सु-पक्ख दीर्घदर्शी अथ्य.
विशेषज्ञ वृद्धानुगत, विनयवंत कृतजाण;
परहितकारी लब्धलक्ष, एम एकवीश प्रमाण.

ગુણ ગુણીનો કથંચિત્ અભેદ સંબંધ હોવાથી જ ગુણને બદલે ગુણીનું નિરૂપણ કર્યું છે અર્થાત્ ધર્મરત્નને એવા ગુણી થવું જ જોઇએ કેવા ગુણી થવું જોઇએ ? તેનું મુજબ પ્રથમ સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરીને પછી કંઇક તે સં વિશેષ વર્ણન કરવાને બનતો પ્રયત્ન કરશું.

૧. ક્ષુદ્ર નહિં—અક્ષુદ્ર, ગંભીર આશયવાળો, સૂક્ષ્મ વસ્તુતત્ત્વનો વિચાર કરવાની શક્તિ ધરાવનાર સમર્થ જીવ ધર્મરત્નને પામી શકે.

૨ રૂપનિધિ—પ્રશસ્ત રૂપવાળો, પાંચે ઇંદ્રિયો જેને રીતે પ્રાપ્ત થયેલ હોય એવો અર્થાત શરીર સબંધી રૂ આકૃતિને ધારણ કરનાર આત્મા.

૩. સૌમ્ય—સ્વભાવે જ પાપ-દોષ રહિત, શીતળ સ્વભ વાળો આત્મા.

૪ જનપ્રિય—સદા સદાચારને સેવનાર લોકપ્રિય આત્મા

૫ ક્રૂર નહિ—ક્રૂરતા યા નિષ્ઠુરતાવડે જેનુ મન મલિન થયુ નથી એવો અક્લિષ્ટ યાને પ્રસન્ન ચિત્તયુક્ત શાંત આત્મા

૬ ભીરુ—આ લોક સબંધી તથા પરલોક સબંધી અપાય થી ડરવાવાળો અર્થાત્ અપવાદભીરુ તેમજ પાપભીરુ હોવાથી બધી રીતે સભાળીને ચાલનાર ઉભય લોકવિરુદ્ધ કર્મનો પરિહાર કરનાર.

૭ અશઠ—છળપ્રપચવડે પરને પાસમા નાખવાથી ર રહેનાર

૮ સુદક્ષિણ—શુભ દાક્ષિણ્યવત, ઉચિત પ્રાર્થનાનો ભગ નહિ કરવાવાળો સમયોચિતવર્તી, સામાનુ દિલ પ્રસન્ન નાર.

૯ લજ્જાલુઓ—લજ્જાશીલ અકાર્ય વર્જી સત્કાર્યમા જે જોડાઇ શકે એવો મર્યાદશીલ પુરુષ

૧૦ દયાળુઓ—સર્વ કોઇ પ્રાણીવર્ગ ઉપર અનુકપા રાખનાર

૧૧ સોમદિઠ્ઠિ મજ્ઝત્થ—રાગ-દ્વેષ રહિત સૌમ્યદષ્ટિ વાળો અને નિષ્પક્ષપાતપણે વસ્તુતત્ત્વને યથાર્થ રીતે ઓળખી મધ્યસ્થતાથી દોષને દૂર કરનાર

૧૨. ગુણરાગી—સદ્ગુણીનો જ પક્ષ કરનાર ગુણનો જ ક્ષ લેનાર.

૧૩ સત્કથ—એકાત હિતકારી એવી ધર્મકથા જેને ય છે એવા

૧૪. સુપક્ષયુક્ત—સુશીલ અને સાનુકૂળ છે કુટુંબ જે
એવો સારા પક્ષવાળો.

૧૫. દીર્ઘદર્શી—પ્રથમથી સારી રીતે વિચાર કરીને પરિ
ણામે જેમાં લાભ સમાયો હોય એવા શુભ કાર્યનો જ કરવાવાળો

૧૬. વિશેષજ્ઞ—પક્ષપાતરહિતપણે ગુણ દોષ, હિત અહિત
કાર્ય અકાર્ય, ઉચિત અનુચિત, ભક્ષ્ય અભક્ષ્ય, પેય અપે
ગમ્ય અગમ્ય વિગેરે વિશેષ વાતનો જાણ.

૧૭. વૃદ્ધાનુગત—પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા અનુભવી પુરુષો
અનુસરીને ચાલનાર, જેમ આવ્યું તેમ ઉચ્છૃંખલપણે ઇચ્
મુજબ કામ કરનાર નહીં.

૧૮. વિનયવંત—ગુણાધિકનું ઉચિત ગૌરવ સાચવન
સુવિનીત.

૧૯. કૃતજ્ઞ—બીજાએ કરેલા ગુણને કદાપિ નહિં વીસ
જનાર કૃતજ્ઞ

૨૦. પરહિતકારી—સ્વતઃ સ્વાર્થ વિના પરોપકાર કરવા
તત્પર, દાક્ષિણ્યતાવંત તો જ્યારે તેને કોઇ પ્રેરણા અથવા પ્રાર્થ
કરે ત્યારે પરોપકાર કરે અને આ તો પોતાના આત્માની
પ્રેરણાથી સ્વકર્તવ્ય સમજીને જ કોઇની કંઇ પણ અપેક્ષા રાખ
વિના જ પરોપકાર કર્યા કરે એવા ઉત્તમ સ્વભાવને સ્વાભાવિ
રીતે ધારણ કરનાર ભવ્ય.

૨૧. લબ્ધલક્ષ—કોઇ પણ કાર્યને સુખે સાધી શકે એ
કાર્યદક્ષ. દરેક હકીકતના રહસ્યને સમજનાર.

હવે ઉપર કહેલા ૨૧ ગુણોનું કંઇક સહેતુક વિશેષ વ્યા
કરવાનો ઉદ્યમ કરવામાં આવે છે.

જેમ શુદ્ધ કરાયેલા વસ્ત્ર ઉપર જ જોઇએ એવો રંગ ચઢી શકે છે, પરંતુ અશુદ્ધ એવા મલિન વસ્ત્ર ઉપર ચઢી શકતો નથી, તેમજ ઉપર કહેલા ગુણોવડે વિશુદ્ધ થયેલા આત્માને જ ધર્મનો રંગ ચઢે છે વળી જેમ ખડબચડી અને પાલીસ કર્યા વિનાની ભીંત ઉપર ચિત્ર ઉઠતું નથી પરંતુ ઘસારીમસારીને સાફ કરેલી સરખી ભીંત ઉપર ચિત્ર જોઇએ એવું આલેખન ઉઠી નીકળે છે તેમ વિચાર કરેલા ગુણોના સંસ્કાર વિનાના અસંસ્કૃત હૃદય ઉપર ધર્મનું ચિત્ર બરાબર પડી શકતું નથી પણ ઉક્ત ગુણોથી સંસ્કારિત હૃદય ઉપર સત્ય ધર્મનું ચિત્ર બરાબર ખીલી ઉઠે છે આમ ગુણોની પ્રાપ્તિદ્વારા ભવ્ય આત્મા સત્ય ધર્મનો ઉત્તમોત્તમ લાભ પામી શકે છે એથી ઉપર કહેલા સદ્ગુણોનો ખાસ અભ્યાસ કરવાની અત્યાવશ્યકતા સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે અને તેથી જ તે ગુણ સંબંધી બની શકે તેટલી સમજ લેવી પણ જરૂરની છે એમાં જ ઘણું ખરું હિત સમાયેલું છે

૧ ક્ષુદ્ર સ્વભાવવાળો મનુષ્ય અગંભીર અને ઉછાછળો હોવાથી ધર્મને સાધી શકતો નથી તે નથી તો કરી શકતો સ્વહિત કે નથી કરી શકતો પરહિત સ્વપરહિત સાધવાની તેનામાં યોગ્યતા જ હોતી નથી તેથી સ્વપરહિત સાધવાને અક્ષુદ્ર સ્વભાવી એવો ગંભીર અને ઠરેલ પ્રકૃતિવાળો મનુષ્ય જ યોગ્ય અને સમર્થ હોઇ શકે છે

૨ હીન અંગોપાંગવાળો નબળા સંઘયણવાળો, તથા ઇંદ્રિયોમાં ખોડખાંપણવાળો સ્વપરહિત સાધવાને અસમર્થ હોવાથી ધર્મને અયોગ્ય કહ્યો છે, કેમકે ધર્મ સાધવામાં તેની ખાસ અપેક્ષા છે તે વિના ધર્મસાધનમાં ઘણી જ અડચણ આવે છે

તેથી સંપૂર્ણ અંગોપાંગવાળો, પાંચે પૂરેપૂરી ઇંદ્રિય પામે
અને ઉત્તમ સંઘયણવાળો, સુંદર આકૃતિવંત પ્રાણી ધર્મને યો
કહ્યો છે એવી શુભ સામગ્રીવાળો જીવ શાસનની શોભા વધા
શકે છે અને સર્વજ્ઞ ભગવાને ભાખેલા ધર્મને સમ્યગ
પાળી શકે છે.

૩. પ્રકૃતિથી જ શાંત સ્વભાવવાળો જીવ પ્રાયઃ પાપકર્મ
પ્રવૃત્તિ કરતો નથી અને સુખે સમાગમ કરી શકાય
ઠંડા સ્વભાવને લીધે અન્ય આકરા જીવોને પણ સમા
કારણ થઇ શકે છે અર્થાત્ આકરી પ્રકૃત્તિવાળા પણ
સ્વભાવવાળા સજ્જનોના સમાગમથી ઠંડી પ્રકૃતિના થઇ
છે; તેથી ઠંડી પ્રકૃતિવાળા પ્રાણી સુખે સ્વપરહિત સાધી શકે છે,
આકરી પ્રકૃતિવાળા તેમ કરવાને અસમર્થ હોવાથી ધર્મ
વાને અયોગ્ય કહ્યા છે.

૪ દાન, વિનય અને નિર્મળ આચારને સેવનાર મ
સર્વજનોને પ્રિય થઇ શકે છે અને તે આ લોકવિરુદ્ધ
પરલોકવિરુદ્ધ કાર્યને સ્વાભાવિક રીતે જ તજનાર
સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોને પણ મોક્ષમાર્ગમાં બહુમાન ઉપજા
થઈ પડે છે. સદાચારસેવી લોકપ્રિય પુરુષ પોતાની
રહેણીકરણીથી અન્ય જનોને પણ અનુકરણીય થઇ પ
તેવી રીતે ઇચ્છા મુજબ વર્તી અતડો રહેનાર માણસ કંઇ
વિશેષ સ્વપરહિત સાધી શકતો નથી.

૫ ક્રૂર માણસ ક્લિષ્ટ પરિણામથી પોતાનું જ હિત સ
અશક્ત હોય તો તે પરનું હિત શી રીતે સાધી શકે ? તેથ
ધર્મરત્નને અયોગ્ય સમજવો. સમપરિણામને ધારણ કરનાર
અનુકંપાવાન અક્રૂર આત્મા જ મોક્ષમાર્ગ સાધવાને અધિ
હોઇ શકે છે.

આ લોક સબધી તથા પરલોક સબધી દુઃખની ચિંતા
...રનાર પાપકર્મમા પ્રવૃત્તિ કરતો નથી અને લોકાપવાદથી
...ણ કરતો રહે છે એવો ભવભીરુ માણસ જ ધર્મરત્નને યોગ્ય
...ઇ શકે છે, પરતુ જે નિર્ભયપણે–લોકાપવાદનો પણ ભય
...ખ્યા વિના સ્વચ્છદ વર્તન કરે છે તે ધર્મરત્નને યોગ્ય ગણાતો નથી

૭ અશઠ માણસ કોઇની વચના કરતો નથી તેથી તે
...શ્વાસપાત્ર અને પ્રશસાપાત્ર બને છે વળી તે પોતાના સદ
...ભાવથી ઉદ્યમ કરે છે તેથી તે ધર્મરત્નને યોગ્ય કરે છે કપટી
...માણસ તો પરવચનાથી પોતાના કુટિલ સ્વભાવને લઇ પરને
...અપ્રીતિપાત્ર બને છે તેમજ સ્વહિતથી પણ ચૂકે છે માટે તે
...ધર્મને માટે અયોગ્ય છે

૮ સુદાક્ષિણ્યતાવત પોતાનુ કાર્ય તજી બની શકે તેટલો
...જનો ઉપગાર કરતો રહે છે તથા તેનુ વચન સહુ કોઇ
...ન રાખે છે તેમજ સહુ કોઇ તેને અનુસરીને ચાલે છે
...આ સ્વભાવથી સહેજે સ્વપરહિત સાધી શકાય છે તેથી તે ધર્મ
...રત્નને યોગ્ય છે જેનામા એ ગુણ નથી તે સ્વાર્થસાધક અથવા
...દાક્ષિણ્યતાવિહીનતાના ઉપનામવાેે નિદાપાત્ર થાય છે અને તે
...ધર્મરત્નને અયોગ્ય કરે છે

૯ લજ્જાશીલ માણસ નાનુ સરખુ પણ અમર્યાદ કરતાં ડરે છે
...જેથી તે અકાર્યને દૂર તજી સદાચારને સેવતો રહે છે તેમજ
...અગીકાર કરેલા શુભ કાર્યને ત કોઇ રીતે તજી શકતો નથી
...તેથી તે સદ્ધર્મને યોગ્ય ગણાય છે લજ્જાહીન તો કર્યપણ
...અકાર્ય કરતા ડરતો નથી તેથી તે અશુભ આચારને અનાયાસ
...સેવતો રહે છે ભલે તેવા ઉત્તમ કુળમા ઉત્પન્ન થાય છતા તે
...ગમર્યાદાને તજતા વાર લગાડતો નથી તેથી લજ્જાહીન
મ...ને અયોગ્ય છે

૧૦. દયા એ ધર્મનું મૂળ છે અને દયાને અનુસરીને જ સદનુષ્ઠાન પ્રવર્તે છે એમ જિન-આગમમાં સિદ્ધાંતરૂપે કે છે, તેથી જ સર્વજ્ઞભાષિત સત્ય ધર્મનું યથાર્થ આરાધન વાને દયાળુ હોવાની ખાસ જરૂર છે; અર્થાત્ દયાળુ જ રત્નને યોગ્ય છે. દયાહીન કોઇ રીતે ધર્મને યોગ્ય નથી, તેવા નિર્દય પરિણામવાળાનું સર્વ અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ થાય

૧૧. મધ્યસ્થ એટલે પક્ષપાત રહિત એવો સૌમ્યદષ્ટિ રાગ-દ્વેષ દૂર તજીને શાંત ચિત્તથી ધર્મવિચારને યથા સાંભળે છે અને ગુણનો સ્વીકાર તથા દોષનો ત્યાગ કરે છે તે ધર્મને લાયક છે; પરંતુ પક્ષપાતયુક્ત બુદ્ધિવાળો મ અંધશ્રદ્ધાથી વસ્તુતત્ત્વનો યથાસ્થિત વિચાર જ કરી શકતો તોપછી ગુણનો આદર અને દોષનો ત્યાગ તો શી રીતે જ કરી તેથી પક્ષપાત બુદ્ધિથી એકાંત ખેંચતાણ કરી બેસનાર રત્નને યોગ્ય નથી.

૧૨. ગુણરાગી માણસ ગુણવંતનું બહુમાન કરે છે, ણીની ઉપેક્ષા કરે છે, સદ્ગુણનો સંગ્રહ કરે છે અને સં ગુણને સારી રીતે સાચવી રાખે છે. પ્રાપ્ત થયેલા ગુણોને દ કરતો નથી તેથી તે ધર્મને યોગ્ય છે. નિર્ગુણ માણસ તો ગુણવંતને પણ પોતાની જેવા લેખે છે તેથી તે નથી તો તેમની ઉપર રાગ કે નથી કરતો ગુણ ઉપર રાગ; ઊલટો ગુણદ્વેષી હોઇ સદ્ગુણનો પણ અનાદર કરે છે અને આત્મ મલિન કરી નાંખે છે માટે તે ધર્મરત્નને માટે અયોગ્ય છે

૧૩. વિકથા કરવાના અભ્યાસવડે કલુષિત મનવાળો મા વિવેકરત્નને ખોઇ નાખે છે અને ધર્મમાં તો વિવેકની ખાસ છે તેથી ધર્માર્થી માણસે સત્યપ્રિય થવાનો અને સત્ય-

સદ્‌ગુણોને જ દૂષિત કરે કહેવાનો અથવા શાસ્ત્રમાનો સ્વભાવ રાખવે
એ આવા ક્ષત્રિય અને સત્યવાદક છેવટે કષ્ટ હિત
થાય છે તેથી તેવા ગુણવાળા જ ધર્મરત્નને યોગ્ય છે
થા કરનારથી ઉભયને હાનિ પહોંચે છે તેથી તે અયોગ્ય છે

૧૪ જેનો પરિવાર અનુકૂળ વર્તનારો, ધર્મશીલ અને
ચારને અનુસરનારો હોય એવો કદાગ્રહરહિત માણસ નિર્વિ-
ઘ્ને ધર્મસાધન કરી શકે છે પૂર્વોક્ત સ્વભાવવાળા કુટુંબથી
સાધનમાં કંઈ પણ અંતરાય આવવાનો સંભવ રહેતો નથી
એવું સાનુકૂળ કુટુંબ તો ધર્મસાધનમાં જોઈએ તેવી
મદદ થઈ શકે છે; તેથી ધર્મશીલ અને સદાચારવાળા અનુકૂળ
વિચારવાળો માણસ એવો ધર્મને દીપાવવાને યોગ્ય ગણાય છે તેવો
કૂળ આચારવિચારવાળા પરિવારવાળો યોગ્ય ગણાતો નથી,
કે તેવા પરિવારથી તો ધર્મમાર્ગમાં વખતોવખત વિઘ્ન ઊભા
છે માટે શુદ્ધ અને સમર્થ પક્ષની પણ ખાસ જરૂર છે

૧૫ દીર્ઘદર્શી માણસ પૂર્વાપરનો અથવા લાભાલાભનો વિચાર
જેનું પરિણામ સારું જ આવવાનો સંભવ હોય, જેમાં લાભ
વધારે અને કલેશ અલ્પ હોય અને જે ઘણા માણસોને પ્રશ
નીય હોય તેવા કામનો જ આરંભ કરે છે તેવા દીર્ઘદર્શી
નો ધર્મરત્નને યોગ્ય છે, કેમકે તે વિચારશીલ અને વિવેકવંત
વાળી સરળ પ્રવૃત્તિને કરનારા હોય છે તે કંઈ પણ વગર
ચાર્યું, ન બની શકે એવું, અસાધ્ય કાર્ય સહસા આર
ભ જ નથી જે કાર્ય સુખે સાધી શકાય એવું માલૂમ પડે
જ તે વિવેકથી આદર કરે છે સહસાકારી બહુધા અપ્રાપ્ય
કરવા મથી જાય છે અને તેમાં નિષ્ફળ નીવડવાથી તે
સ્તાપનો ભાગી થાય છે તેથી તે ધર્મરત્નને લાયક ઠરતો નથી

૧૬. વિશેષજ્ઞ ગુણ વસ્તુઓના ગુણદોષને પક્ષપાત રહિ
વિભાગની શકે છે, તેથી પ્રાયઃ તેવા માણસ જ ઉત્તમ ધર્મના
ધારી કહ્યા છે. જે અજ્ઞાનતાને લીધે હિતાહિત, કૃત્યાકૃત્ય, ધર્મ
ભક્ષ્યાભક્ષ્ય, પેયાપેય કે ગુણદોષ સંબંધી બિલકુલ અજ્ઞ
તે ધર્મને અયોગ્ય જ છે; કેમકે જે પોતાનું હિત શું છે
પણ સમજતા નથી તે શી રીતે સ્વહિત સાધી શકશે?
સ્વહિત સાધવાને પણ અસમર્થ હોવાથી પરહિતનું તો
જ શું? તેથી પશુના જેવા અજ્ઞાન અને અવિવેકી
ધર્મને માટે અયોગ્ય છે.

૧૭. પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા અર્થાત સદ્વિવેકાદિક ગુ
એવા વૃદ્ધ પુરુષો પાપાચારમાં પ્રવૃત્તિ કરતા જ નથી,
હોવાથી તેવા વૃદ્ધને અનુસરીને ચાલનાર પણ પાપાચારથી
રહે છે; કેમકે જીવોને સોબત પ્રમાણે અસર થાય છે.
છે કે 'જેવી સોબત તેવી અસર' તેવા શિષ્ટ પુરુષોને અ
ચાલનાર ધર્મરત્નને યોગ્ય થાય છે, પરંતુ સ્વચ્છંદે ચ
માણસ કદાપિ ધર્મને યોગ્ય થઇ શકતો નથી; કેમકે તે
ચારથી પ્રાયઃ વિમુખ રહે છે.

૧૮. સમ્યગ્ જ્ઞાન-દર્શનાદિક સર્વ સદ્ગુણોનું મૂળ વિ
અને તે સદ્ગુણવડે જ ખરું સુખ મેળવી શકાય છે
જૈન શાસનમાં વિનયવંત-વિનીતને વખાણ્યો છે. લૌકિક
કહેવાય છે કે 'વનો (વિનય) વેરીને પણ વશ ક
પછી શાસ્ત્રોક્ત નીતિ મુજબ વિનયનો અભ્યાસ કરવામા
તો તેના ફળનું તો કહેવું જ શું? વિનયથી સર્વ ઇષ્ટની
થાય છે, તેથી ઇષ્ટ સુખના અભિલાષી જનોએ અવશ્ય વિ
સેવન કરવું જ જોઇએ અવિનીત માણસ ધર્મનો અ
નથી કેમકે તે તેની અસભ્ય વૃત્તિથી કંઇ પણ સદ્ગુણ
કરી શકતો નથી, અને ઊલટો ઠેકાણે ઠેકાણે કલેશનો ભાગી થ

૧૯ કૃતજ્ઞ પુરુષ ધર્મગુરુને તત્ત્વબુદ્ધિથી પરોપકારી ગણી
ઘું અહુમાન કરે છે તેથી સમ્યગ જ્ઞાન-દર્શનાદિક સદ્ગુ
ની વૃદ્ધિ થાય છે તેથી કૃતજ્ઞ માણસ જ ધર્મરત્નને લાયક
કૃતઘ્ન માણસ ઉપર સામાન્ય ઉપકાર કર્યો હોય તો તેને
તે ભૂલતો નથી તો પછી અસાધારણ ઉપકાર કરનાર ઉપકા
તો તે ભૂલે જ કેમ? કૃતઘ્ન માણસ ઉપકારીએ કરેલા
રને વિસરી જઈ તેનો ઉઠ્ઠો અપવાદ બોલવા તત્પર થઈ
છે દૂધ પાઈને ઉછેરેલા સાપની જેમ કૃતઘ્ન મનુષ્ય નુકસાન
છે માટે તે ધર્મને યોગ્ય નથી

૨૦ ધન્ય, કૃતપુન્ય એવો પરહિતકારી પુરુષ ધર્મનું ખરુ
સારી રીતે સમજી પ્રાપ્ત કરીને નિઃસ્પૃહ ચિત્તવાળો થઇ
ના પૂર્ણ પુરુષાર્થ યોગે અન્ય જનોને પણ સન્માર્ગમા
દે છે અર્થાત્ ધર્મનુ ખરુ રહસ્ય જાણનાર અને નિઃસ્પૃ
પોતાનુ છતુ વીર્ય ફોરવનાર એવા પરહિતકારી પુરુષોની
વિહારી છે તેવા ધન્ય પુરુષો સ્વપરનુ હિત વિશેષે સાધી
તેવા ભાગ્યશાળી ભવ્યો ધર્મને સારી રીતે દીપાવી શકે
તે ધર્મરત્નને અધિક લાયક છે કેવળ સ્વાર્થવૃત્તિ
તેવો સ્વપર ઉપકાર સભવતો નથી તેથી નિઃસ્વાર્થ
ખવાની ખાસ જરૂર છે નિઃસ્વાર્થી જનો પરોપકારને
વાના શુદ્ધ સ્વાર્થથી ભિન્ન સમજતા નથી, અર્થાત્ પરોપકારને
પોતાનુ ખાસ કર્તવ્ય સમજીને કોઇની પ્રેરણા વિના સ્વાભાવિક
રીતે જ એ ગુણને સેવે છે

૨૧ લબ્ધલક્ષ પુરુષ સકળ ધર્મકાર્યને સુખે સમજી શકે
છે અને તે દક્ષ, ચપળ તથા સુખે કેળવી શકાય એવો હોવાથી
થોડા વખતમાં જ સર્વ ઉત્તમ કળામા પારગામી થઇ શકે છે
આવો કાર્યદક્ષ પુરુષ ધર્મરત્નને લાયક હોઇ શકે છે, પરંતુ

મેતાર્ય પાડયું. જુવાન થતાં વણિકની આઠ કન્યા
શ્રેણિક રાજાની પણ એક કન્યા પરણ્યો. બાર વરસ સુધી દે
એવાં સુખ ભોગવી, દેવતાના વચનથી પ્રતિબોધ પામી
મહાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. પછી ઘણા દેશમાં વિ
કરતાં એકદા રાજગૃહ નગરમાં સોનીને ઘેર આહાર લેવા આ
સોનીએ શ્રેણિક રાજાને માટે દેવપૂજા સારૂ એક સો આઠ સોનાના
ઘડીને મૂક્યા હતા, તેને સોની આહાર લેવા ઘરમાં ગયો તેટલ
ક્રૌંચ પક્ષી આવી દાણાની ભ્રાંતિથી ખાઇને ભીત ઉપર જઇને બે
પેટમાં ભાર થવાથી ઊડી શકયો નહિ. સોની સાધુને માટે શુદ્ધ આ
લઇ ઘરથી બહાર આવ્યો અને જુવે છે તો ત્યાં સોનાનો
પણ યવ દીઠો નહિ ત્યારે તેણે સાધુને ચોર જ
પૂછયું. 'અહીં જવ પડયા હતા તે કોણ લઇ ગયું ?' ત
સાધુએ વિચાર્યું કે 'ક્રૌંચ પક્ષીએ ખાધા છે' એવું જો
એને કહીશ તો એ મારા વચનથી તે પક્ષીને મારી નાંખ
તેથી પોતે મૌન રહ્યા. સોનીને ક્રોધ ચડ્યો અને લીલી વાધ
મુનિનું માથું વીંટી તેમને તડકે ઊભા રાખ્યા. આની વેદના
મુનિની આંખો નીકળી પડી તેથી ઘણી જ વેદના થઇ,
મનમાં લેશમાત્ર દ્વેષભાવ આણ્યો નહિ. શુકલધ્યાને ચડ
અંતકૃતકેવળી થઇ મોક્ષે ગયા. આ રીતે પ્રાણાંત કષ્ટ પડે
પણ મુનિ મનમાં જીવદયા જ ધારે પણ શરીરની કંઇ પણ દરક
ન કરે–એ સમયિક સામાયિક.

મુનિ કાળધર્મ પામ્યા પછી એક કઠિયારે લાકડાં
ભારો ત્યાં પછાડ્યો, તેમાંથી એક ચીર ઊડીને તીર
જેમ પેલા પક્ષીને વાગી તેથી તેણે જવ વમી નાખ્યા તે જો
સોનીને રાજભય લાગ્યો એટલે તે મુનિવેષ લઇ ચાલી નીકળ્યો

૩ પ્રમાદ—અપ્રમાદિક ઉપર દ્રષ્ટાંત

દુર્મતિ નામની નગરીમાં કુંભ નામે રાજા હતા તેને દત્ત
પુરોહિત હતો. તે કાલિકાચાર્યનો ભાણેજ હતો. તે દત્ત
...ને પોતાના સ્વામી કુંભ રાજાને કાઢી નાખી
...ઓ અને પોતે રાજ્ય ભોગવવા લાગ્યો. અનુક્રમે એ જ નગ-
...માં કાલિકાચાર્ય આવી ચોમાસુ રહ્યા. તે વખતે દત્ત પુરોહિત
...માતાની પ્રેરણાથી ઉન્મત્તપણાએ આચાર્યને વાંદવા
...ત્યાં જઈ ધર્મની નિંદા કરવા લાગ્યો અને ક્રોધથી ગુરુને પૂછ્યું કે
...મહારાજ! યજ્ઞ કરવાથી શું ફળ થાય? તે કહો.' તે વખતે
...ગુરુએ વેર રાખીને કહ્યું કે 'યજ્ઞમાં હિંસા થાય છે અને
...હિંસાનું ફળ નરકપ્રાપ્તિ છે.' દત્ત બોલ્યો, 'હે મહારાજ! એની
...ખાત્રી કઈ રીતે થઈ શકે?' ગુરુએ ઉત્તર આપ્યો કે 'આજથી
...સાતમે દિવસે તને કુતરા ખાશે' અને તું લોઢાની કોઠીમાં
...પડીશ.' દત્તે ફરી પૂછ્યું કે 'મહારાજ! તે કેમ મનાય?' ગુરુએ
...કહ્યું કે 'તે દિવસે અકસ્માત તારા મુખમાં વિષ્ટા પડશે. આ મારી
...વાત ખરી પડે તો તું સમજજે કે નરકે જવાની વાત
...સાચી છે.' આ સામગ્રી કોધ ચડ્યો હવે ગુરુને પૂછ્યું કે
...મહારાજ! તમે કેવી રીતે મરશો?' અને મરીને ક્યાં
...જશો?' ગુરુએ કહ્યું, 'હું સમાધિમરણ પામી દેવલોકમાં
...આ સામગ્રી દત્ત ગુસ્સે થઈ ગુરુને કારાગૃહમાં
...નાખી ચોકી મૂકીને પોતે ઘેર જઈ અંતઃપુરમાં છાની
...રીતે બેઠો. પછી મતિના ભ્રમથી સાતમા દિવસને આઠમો
...દિવસ જાણી વિચારે છે કે 'ગુરુના કહેવા પ્રમાણે સાત દિવસ
...થયા અને મને કાંઈ ન થયું, માટે હું આચાર્યના પ્રાણ
...લઉં.' આમ વિચારી ઘરથી બહાર નીકળ્યો.
...એક માળીએ તે નગરીમાં પેસતાં ...

પેટના શૂળથી પીડાતા થકા રાજમાર્ગમાં જ લઘુનીતિ વડી કરી ઉપર ફૂલ ઢાંકી દીધાં. આ રાજમાર્ગે દત્ત પુરોહિતે ચ માંડયું. એટલામાં દત્તના ઘોડાનો પગ તે માળીની વિષ્ટા પડ્યો, તેથી વિષ્ટા ઉછળીને દત્તના મુખમાં પડી. તે વિ સ્વાદથી આચાર્યના વચન ઉપર ચમત્કાર પામતો 'આજે સા દિવસ જ છે કે શું ?' એવું સમજીને પોતે ઘોડા પાછો અ પુર તરફ વાળ્યો. એટલામાં તેના અત્યંત દુરાચારથી પામેલા એવા જે પ્રથમના મહેતા મુત્સદ્દી હતા તેમણે જઇ કું રાજાને બંધીખાનામાંથી બહાર કાઢીને રાજગાદી ઉપર બેસાર અને દત્ત પુરોહિતને છળથી બાંધી લઇ કુંભ રાજાને સોંપી દી રાજાએ તેને કુંભીમાં ઘાલી તેની નીચે અગ્નિ સળગાવી, પા કુતરાને મોકલી તેની કદર્થના કરાવી. આવી રીતે દત્ત મર પામીને નરકે ગયો. કુંભ રાજાએ આચાર્યને ઘણું સન્મા દીધું અને નગરમાં લોકો પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. આ રીતે સત્ય વચન ઉપર કાલિકાચાર્યનું દૃષ્ટાંત.

---

૪. સમાસ–સામાયિક ઉપર ચિલાતીપુત્રનું દૃષ્

રાજગૃહી નગરીમાં ધનદત્ત નામે વ્યવહારી (વાણી વસતો હતો. તેને ચાર પુત્ર અને પાંચમી સુસમા ન પુત્રી હતી. તેને ઘેર ચિલાતીપુત્ર નામે દાસ (નોકર) હતે નિત્ય સુસમા પુત્રીને રમાડતો. એમ કરતાં એક દિવસ સુ કન્યાની સાથે તે દાસને દુરાચાર કરતો દેખીને શેઠે ઘરની બહાર કાઢી મૂકયો. ચિલાતીપુત્ર જઇને એક ચે પલ્લીને વિષે રહ્યો. ત્યાં તે પાંચ સો ચોરનો સ્વામી ક એક દિવસ ઘણા ચોરોને સાથે લઇને ચિલાતીપુત્ર રાજ નગરીમાં આવી ધનદત્ત શેઠના ઘરમાં ચોરી કરવા પેઠો :

તથા ધનદ્ધ હરણ કરી બહાર નીકળી.
પ્રતા રીતે ચાર પુત્રને લઇને તેની પાછળ દોડ્યા. શેઠને
તે દિકરાઓ પણ દોડતો દોડતો પાછળ ગયો.
સુધ માર્ગે કાપતા શેઠ નજીક પહોંચ્યા કે ચિલાતી હાથમાં
કન્યાનું માથુ તલવારથી કાપી નાખીને તેના ધડને
નાખી દીધુ. શેઠ ચિલાતીપુત્રનું માથુ ભયંકર હાથ
પાછા ફર્યા. હવે ચિલાતીપુત્ર એક હાથમાં માથુ
બીજા હાથમાં લોહીથી ખરડાયેલ તલવાર લઇને ભયંકર
પર્વત ઉપર ચડી ગયો. ત્યા માર્ગમાં કોઇ મુનિરાજને
ધ્યાનમાં ઊભા એટલે ચિલાતીપુત્ર બોલ્યા- મને
ધર્મ કહો નહિ તો હું આ ખડ્ગથી તારૂ પણ
કાપી નાખીશ.' આ સાંભળી મુનિરાજ પણ તેનુ તેવુ
"ઉપસમ વિવેગ સંવર" એ પદ કહી આકાશમા ઊડી ગયા.
પુત્ર તે ત્રણ શબ્દનો અર્થ વિચારવા લાગ્યો. (૧) ઉપશમ એટલે
ક્રોધનુ ઉપગમન (૨) વિવેક એટલે કૃત્ય અને
વિવેચન-ભેદ અને (૩) સવર એટલે રૂડે પ્રકારે કર્મના
નિવારણ કરવુ. આ પ્રમાણે એ ત્રણ પદનો અર્થ
તેમાનો એક પણ ગુણ તેણે પોતાના આત્મામા
એટલે કન્યાનુ મસ્તક તથા ખડ્ગને વેગળા મૂકી સમ
આદરીને ઊડી ગયેલા મુનિરાજના જ્યા પગલા હતા
ના પગ મૂકીને કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઊભો રહ્યો. ત્યા લોહીના
થી કીડીઓ તથા ધીમેલો આવી તેને કરડવા લાગી અને
સર્વ શરીર ચાલણી માફક કરી નાખ્યુ તો પણ સમતા પરિણામ
જ રાખ્યા. શુભ ધ્યાન ધ્યાવતાં ત્રીજે દિવસે કાળ કરીને
તે દેવલોકે ગયો. આવી રીતે થોડા અક્ષરમાં ઘણું તત્ત્વ જાણવું
રૂપ સમાસ-સામાયિક ઉપર ચિલાતીપુત્રનુ દૃષ્ટાંત.

૫. સંક્ષેપ સામાયિક પર દૃષ્ટાંત

વસંતપુરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા હતો. તેને એક દિવસ શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઇચ્છા થઇ. ચાર પંડિતોને બોલાવી શાસ્ત્ર સંભળાવવાનું કહ્યું. પંડિતોએ કહ્યું કે 'શાસ્ત્રો અમારી પાસે હાજર છે.' રાજાએ કહ્યું 'તમારી પાસે કેટલા પ્રમાણવાળું શાસ્ત્ર છે?' ત્યારે પંડિતોએ કહ્યું કે-'અમારી ચારની પાસે મળીને ચાર લાખ શ્લોક પ્રમાણ છે.' રાજાએ કહ્યું 'એટલું બધું શાસ્ત્ર સાંભળવાની મને ફુરસદ નથી માટે એકેક પદમાં તેનો સાર સમાવીને મને કહો.' ત્યારે ચારે પંડિતોએ સારભૂત માત્ર ચાર પદનો એક શ્લોક બનાવીને રાજાને કહ્યો, તે આ પ્રમાણે:—

जीर्णभोजनमात्रेयः, कपिलः प्राणिनां दया ।
बृहस्पतिरविश्वासः, पंचालः स्त्रीषु मार्दवम् ॥

અર્થ—આત્રેય એમ કહે છે કે 'જીર્ણ ભોજન એટલે પ્રથમનો કરેલો આહાર પચી જાય ત્યારપછી બીજો આહાર કરવો, એ વૈદક ગ્રંથનો સાર છે.' કપિલ એમ કહે છે કે 'સર્વ જીવની ઉપર દયા રાખવી, એ ધર્મશાસ્ત્રનો પરમાર્થ છે.' બૃહસ્પતિ એમ કહે છે કે 'કોઇનો વિશ્વાસ રાખવો નહિ, એ ન્યાયશાસ્ત્રનો સાર છે.' અને પંચાલ એમ કહે છે કે 'સ્ત્રી જાતિ ઉપર કોમળ સ્વભાવ રાખવો પણ સ્ત્રીનો અંત લેવો નહિ, એ કામશાસ્ત્રનું રહસ્ય છે.'

આમ લૌકિક ચાર પંડિતોના દૃષ્ટાંતથી અક્ષર થોડા છતાં રહસ્ય ઘણું સમજાય એવી રીતે દ્વાદશાંગીનું સારરૂપ તત્ત્વ જાણવું તે સંક્ષેપ-સામાયિક.

૬ અનવદ્ય સામાયિક પર ધર્મરુચિનું દૃષ્ટાંત

એક સમયે ધર્મઘોષ આચાર્યના શિષ્ય ધર્મરુચિ નામે સાધુ માસખમણના પારણે નગરમાં આહાર અર્થે ફરતા ફરતા રોહિણી નામે બ્રાહ્મણીને ઘેર આવ્યા. રોહિણીએ કડવી તુંબડીનું શાક કર્યું હતું તેને વિષ સમાન જાણીને ધર્મના દ્વેષથી સાધુને વહોરાવી દીધું. સાધુએ સ્વસ્થાનકે જઈ ગુરુને બતાવ્યું. ગુરુએ ગંધથી જ વિષમય જાણી સાધુને કહ્યું કે એ આહાર નિરવદ્ય સ્થાને જઈને પરઠવી આવો, ત્યારે ધર્મરુચિ સાધુએ પણ નિરવદ્ય સ્થાને જઈને પાત્ર ધરતી પર મૂક્યું તે મુકતા જ તેમાંથી છાંટા બહાર પડ્યા તેની પર કીડીઓ વળગી અને મરણ પામી. આ જાણી પાપથી ભય પામેલા તે મુનિએ સર્વ જીવયોનિને ખમાવી ત્યાં જ બેસી પોતાના શરીરને શોધી નિરવદ્ય સ્થાન જોઈ કરી તુંબડીના શાકનું ભોજન કર્યું. એટલે વખતમાં ઘણું વિષ શરીરમાં પસર્યું તેથી સમાધિમરણ પામી દેવતાપણે ઉપન્યા. આ રીતે નિષ્પાપ-નિરવદ્ય આચરણરૂપ અનવદ્ય-સામાયિક જાણવું.

---

૭ પરિજ્ઞા-સામાયિક પર ઈલાપુત્રનું દૃષ્ટાંત

ઇલાવર્ધન નગરમાં ધનદત્ત નામનો શેઠ વસતો હતો તેને ધનવતી નામની સ્ત્રી હતી. બન્નેને ઇલાદેવીની સેવા કરવા એક પુત્ર થયો તે પરથી ઇલા (ઇલાચી) પુત્ર તેનું નામ પાડ્યું. એક દિવસ તે નગરમાં નાટકીયા રમવા આવ્યા તેના ટોળામાં એક નટવાની પુત્રી મહાસ્વરૂપવાન હતી તેને જોઈને ર્વજન્મના સ્નેહથી તેની ઉપર ઇલાપુત્ર મોહ પામ્યો. પછી કાળ પોતાને ઘેર આવી તે પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યો કે પિતાજી, મને આ નાટકીયાની પુત્રી પરણાવો, નહિ તો

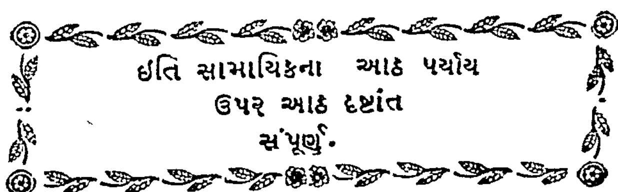
હું મરણ પામીશ પણ બીજી કન્યાને નહિ પરણું.' પિતાએ કહ્યું-'હે પુત્ર! એ નીચ જાતિ છે. અમે તને ઉત્તમ વ્યવહારીઆની રૂપવંત કન્યા પરણાવશું' આમ ઘણું સમજાવવા છતાં પુત્ર કોઇ રીતે માન્યો નહિ તેથી શેઠે નટ પાસે જઇ તેની પુત્રીનું માગું કર્યું. નટે કહ્યું 'અમારી નાચવાની કળા શીખી તે કળાવડે દ્રવ્ય એકઠું કરી અમારી નાતને જે પોષે તેને અમે અમારી બેટી પરણાવીએ.' આ વાત પિતાએ ઇલાપુત્રને કહેતાં તે પુત્રે અંગીકાર કરી. હઠથી ઘરમાંથી નીકળી, નટોની સાથે જઇ, નટ બની, સર્વકળા શીખી હુશિયાર થયો. પછી કેટલેક કાળે નટવા સાથે બેનાતટ નગરે ગયો. ત્યાંના રાજાને પોતાની કળા દેખાડવા સારુ વાંસ ઉપર ચઢી અનેક તરેહની રમત રમવા લાગ્યો, જ્યારે નીચે નાટકીયાની પુત્રી વાંસની પાછળ ઊભી રહી ગીત ગાતી ગાતી ઢોલ વગાડતી હતી. એટલામાં રાજા તે નટની પુત્રીનું રૂપ દેખી મોહ પામ્યો; તેથી તે મનમાં વિચારે છે કે-' આ નટવો વાંસ ઉપરથી જો નીચે પડી મરણ પામે તો આ નટડીને હુ મારા અંતઃપુરમાં લઇ જાઉં. ' હવે ઇલાપુત્રે વાંસ ઉપરથી ઉતરીને રાજાને સલામ કરી દાન માગવા માંડ્યું ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે ' તારું નાટક બરાબર મે જોયું નહિ, માટે તું ફેરીથી વાંસ ઉપર ચડ. ' એમ ત્રણ વાર તેને નાટક કરવા રાજાએ વાંસ પર ચડાવ્યો. એવા અવસરે એક મુનિરાજે આહારને વાસ્તે કોઇ એક ભાગ્યવંત શેઠને ઘેર આવી ધર્મલાભ દીધો ત્યારે તે શેઠની રંભા સરખી રૂપવંત સ્ત્રી સર્વ શણગારથી શોભિત હતી તે ઊઠીને રૂડા ભાવથી સાધુને વંદના કરી મોદકનો થાલ ભરી વ્હોરાવે છે, અને સાધુ પણ નીચી દૃષ્ટિ રાખી આહાર વ્હોરે છે; પરંતુ તે સ્ત્રીની સામે લેશમાત્ર નજર કરતા નથી. આવું મહામુનિરાજનુ સ્વરૂપ

પત્ર ઉપર ચોટેલા ઇલાપુત્રે જોયુ ત્યારે પોતે મનમાં વિચા
રવા લાગ્યો કે 'અહો ! હું મોહજાળમા પડ્યો, પણ મારો તો
મેરે અથ સર્યો નહિ,' આમ વૈરાગ્ય આણી અનિત્યભાવના
ભાવતો ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી વાસ ને વાસ ઉપર કેવળજ્ઞાન પામ્યો
ના વખતે દેવતાએ કેવળજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો. વાસની લાકડીનુ
સિંહાસન બની ગયુ આવુ દિવ્ય સિંહાસન જોઇ રાજાદિક નટવા
દી સર્વ પ્રતિબોધ પામ્યા. આ રીતે પરિજ્ઞા-સામાયિક પર
ઇલાપુત્રનુ દૃષ્ટાંત

૯ પ્રત્યાખ્યાન સામાયિક પર તેતલીપુત્રનુ દૃષ્ટાંત

તેતલીપુર નગરમા કનકકેતુ નામે રાજા હતો. તે રાજા રાજ્યના લોભથી
પોતાને જેટલા પુત્ર થાય તેને તરતજ મારી નાખતો હતો. આ
જાને તેતલીપુત્ર નામે મહેતો હતો તેને પોટિલા નામે ઘણી
ય સ્ત્રી હતી એકદા પોતાની પોટિલા સ્ત્રીને અણમાનીતી કરી
ી તેને બોલાવે-ચલાવે નહિ એક દિવસે તેને ઘેર કોઇ સાધ્વી
હારને અર્થે આવ્યા ત્યારે તે સ્ત્રીએ કહ્યુ કે-'હે સાધ્વીજી!
ભર્તારને વશ કરવાનો ઉપાય બનાવો.' સાધ્વીજીએ કહ્યુ
સેવન કરો જેથી તમારા મનોરથ ફળશે.' પોટિલાએ
રથી વિરક્ત થઇ વૈરાગ્ય પામી પોતાના સ્વામી પાસે દીક્ષા
ની આજ્ઞા માગી ત્યારે તેણીને મહેતાએ કહ્યુ કે- તુ
સાધુપણુ પાળી દેવતાની ગતિ પામી જો મને પ્રતિબોધ દેવા
આવે તો હું દીક્ષા લેવાની તને આજ્ઞા આપુ,' પોટિલાએ
તે કબૂલ કર્યુ દીક્ષા લઇ પંચમહાવ્રત આદર્યા એવી રીતે શુદ્ધ
મનથી ચારિત્ર પાળી સમાધિથી કાળધર્મ પામી દેવતાપણે
ઉપજી હવે મહેતાએ રાજાની રાણી સાથે મળીને રાજાના એક
પુત્રને જન્મથીજ છાનો રાખ્યો અને તેને પોતાને ઘેર
મોટો કરી સર્વ કળા શીખવી હોશિયાર કર્યો. આમ કરતાં

કેટલેક દિવસે તે કનકકેતુ રાજા મરણ પામ્યો. તે વખતે મહેતાએ કનકધ્વજ કુમારને રાજગાદીએ બેસાડ્યો અને રાજકાજ સર્વ પોતાના હાથમાં લીધું. અહીં રાજકાજમાં મગ્ન થયો થકો તે મહેતો ધર્મ કરવાની વાત ભૂલી ગયો. તે અવસરે પોટિલાનો જીવ જે દેવપણે ઉપજ્યો હતો તેણે મહેતાનું એવું સ્વરૂપ જોઇને પ્રતિબોધવા સારૂ રાજાદિક સર્વ લોકનું મન મહેતા ઉપરથી ઉતારી નાંખ્યું. પ્રભાતે મહેતો રાજાની સભામાં ગયો. રાજાને સલામ કરી ત્યારે રાજાએ મોઢું આડું ફેરવ્યું, તેથી સભામાં કોઇએ પણ મહેતાને બોલાવ્યો નહિ. તે જોઈ મહેતાએ જાણ્યું કે–'આજ મારી ઉપર રાજા રીસાયો છે.' પછી પોતાને ઘેર આવીને મરવાના અનેક ઉપાય કરવા માંડ્યા પણ દેવતાએ સર્વ નિષ્ફળ કરી નાંખ્યા ત્યારે તે મનમાં વિલખો થયો. તે વખતે દેવતા પ્રગટ થઇને તેને કહેવા લાગ્યો કે 'અરે મહેતા ! સંસારનું સ્વરૂપ એવું છે, કોઇ કોઇનું નથી. સૌ કોઇ સ્વાર્થનાં સગાં છે.' ઇત્યાદિ દેવતાનાં વચન સાંભળી પ્રધાન પ્રતિબોધ પામ્યો. દેવતા પોતાને સ્થાનકે ગયો. મહેતાએ પણ સંસાર અસાર જાણી સર્વ ઋદ્ધિ છાડીને દીક્ષા લીધી. સાધુપણું પાળતાં દુષ્કર તપ કરી સર્વ પાપ ટાળી કેવળજ્ઞાન પામ્યા આ રીતે પ્રત્યાખ્યાન એટલે પરિહરવા યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ કરવારૂપ સામાયિક પર તેતલીપુત્રનું દૃષ્ટાંત.



જૈનધર્મનીતિ

સવાલ—નીતિ એટલે શું ? અને તેનો ધર્મની સાથે શો સબંધ છે ?

જવાબ—નીતિ એટલે શાસ્ત્ર અને ઘણા યુગો અનુભવથી ઘડવામાં આવેલો જગતમાંને કલ્યાણકારી ઉત્તમ માર્ગ. આ માર્ગ નિષ્પક્ષ રીતે અને સર્વ મનુષ્યોને પ્રિય હોય છે તથા સર્વ ધર્મોમાં તે માન્ય હોય છે. નીતિ એ ધર્મનો પાયો છે અને ધર્મ તે એના પર ચણેલી ઇમારત છે અથવા નીતિ એ શરીર જ અને ધર્મ એ તેની બન્ને બાજુ જળી દીપેલો કઠોર છે. નીતિ વિનાનો ધર્મ નકામો થઇ પડે છે.*

સવાલ—નીતિમાન અને અનીતિમાન શબ્દ કયા અને તે આપણે કેવી રીતે જાણીએ ?

જવાબ—પવિત્ર મહાત્માઓના ઉપદેશથી તથા આપણી વિચાર કરવાની શક્તિથી તેમજ આપણા અંતઃકરણની મદદથી આપણે નીતિ અને અનીતિ વચ્ચે વિવેક કરી શકીએ. એ દોરવું જાણવામાં તો આપણને જેવું શીખવવામાં આવે તેવું વર્તન આપણે રાખવું જોઇએ. જ્યારે આપણે મોટા થઈશું ત્યારે કેટલાક કાર્ય નીતિમાન તથા કેટલાક અનીતિમાન કેમ છે તે વધારે સારી રીતે સમજી શકીશું અને કેટલીક બહેતરી વાતો તો હમણાં પણ આપણે સમજી શકીએ છીએ.

---

* "Morality is the mathematics of religion."

સવાલ—નીતિ પાળવાથી શો લાભ થાય છે ?

જવાબ—નીતિ પાળવાથી આપણી પોતાની, આપણા ધર્મની, આપણા દેશની તથા આપણી પ્રજાની ઉન્નતિ થઇ શકે છે. જે પ્રજા નીતિથી ભ્રષ્ટ થાય છે તે અહીંઆ પણ દુઃખી થાય છે અને પુનર્જન્મમાં વિશેષ દુઃખી થવાની એમ સમજવું.

સવાલ—જગતનું કલ્યાણ સાધી શકાય તેટલા માટે પવિત્ર મહાત્માઓએ કયા અતિસુગમ નિયમ આપ્યા છે ?

જવાબ—(૧) જે આપણને નહી ગમે તે બીજા પ્રત્યે પણ નહી કરવું (૨) જે આપણને ગમતું હોય તેવું જ બીજા પ્રત્યે વર્ત્તન રાખવું (૩) બીજાએ આપણું ભૂંડું કર્યું તો પણ આપણે તેનું ભલું જ કરવું. જે કોઇ છોકરા કે છોકરી આ નિયમો પાળશે તે અવશ્ય નીતિમાન થશે.

સવાલ—આ નિયમ બાબત વધુ સમજ પાડવી જરૂરી છે માટે પહેલો નિયમ સમજાવો.

જવાબ—કોઇ આપણને મારે કે દુઃખ આપે તે આપણને ગમતું નથી. કોઈ આપણી નિંદા કરે કે આપણને ગાળો ભાંડે તો તે આપણને ગમતું નથી. ત્યારે પહેલા નિયમ પ્રમાણે આપણે કોઇને મારવું કે દુઃખ આપવું નહી, કોઇની નિંદા કરવી નહીં, કોઇને ગાળો ભાંડવી નહીં, કોઈનું અપમાન કરવું નહીં અને કોઇની સાથે દગો કે લુચ્ચાઇ કરવી નહીં. આ પ્રમાણે તમામ વાત જાણી લેવી.

સવાલ—બીજો નિયમ સમજાવો.

જવાબ—બીજા આપણને સુખ આપે, મીઠાં વચન કહે અને આપણી સંઘાતે માયાળુપણાથી વર્ત્તે તો આપણને તે

ગમે છે, એટલે બીજા નિયમ પ્રમાણે બીજાને સુખ દેવુ, તેની સાથે મીઠા વચન બોલવા તથા તેની સાથે માયાળુપણે વર્તવુ

સવાલ—ત્રીજો નિયમ સમજાવો

જવાબ—ત્રીજા નિયમ પ્રમાણે જ્યારે કોઇ આપણા તરફ ...ે થાય ત્યારે આપણે તેના તરફ ક્ષમા રાખવી અને ...ાયથી જવાબ આપવો. તેમજ કોઇ આપણી સાથે નિર્દયતાથી ... તો પણ આપણે તેની સાથે પ્રેમભાવથી વર્તવુ ... તમામ બાબતો વિષે સમજી લેવુ ...મજ કહેવાનુ છે કે દોરનો બદલો ટકામાં કહીએ તો ...ણુથી લેવો, એમ કર્યાથી જ આપણે નિર્દોષી રહી સામાને ...દોષી કરી શકીએ. ક્રોધીની સામે ક્રોધી થવાથી બેવડો ક્રોધ ... છે, માટે ભૂંડાની સાથે પણ ભલા થઇ વર્તવુ એમાં જ ...ભરી મોટાઇ છે

સવાલ—ઉપરના ત્રણે નિયમો પ્રમાણે ફક્ત મનુષ્યની સાથે જ પ્રેમભાવ રાખવો કે કેમ ?

જવાબ—ના. આ જગત્માના તમામ પ્રાણીઓ તરફ એ જ ત્રણ નિયમો પ્રમાણે વર્તવુ

સવાલ—આ ત્રણે નિયમો પ્રમાણે વર્તવુ બહુ કઠણ છે ખરુ કે નહિ ?

જવાબ—નીતિએ વર્તવુ એ ખરુ તપાસીએ તો સુગમ ...મ છે અને અનીતિએ વર્તવુ એ જ મુશ્કેલ કામ છે, પરંતુ જ્યારે માણસ કામ ક્રોધના વિકારોને વશ થઇ વિવેકહીન બની રહે છે ત્યારે તેને નીતિના નિયમો પાળવું કઠણ લાગે છે અને અનીતિ સહેલી લાગે છે, માટે નીતિને પાળવા અર્થે અનીતિથી ચેતતા રહેવાની ખાસ જરૂર છે

પતિના હુકમને માન્ય રાખવો જોઇએ, પતિના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થવું જોઈએ, એમ પતિવ્રતા ધર્મ સાચવવો જોઇએ.

સવાલ—જાનવરો તરફ આપણી શી ફરજ છે?

જવાબ—જાનવરોને આપણે મારવા નહિ. તેઓ આપણા કબજામાં હોય તો તેમનાં ખાવાપીવા સંબંધી સંભાળ લેવડાવવી. તેમના બચ્ચાં થાય તો તે ઉછેરી મોટાં થાય તેમ સંભાળ રાખવી અને જનાવરના ગજા કરતાં વધુ કામ તેની પાસેથી લેવરાવવું નહીં.

સવાલ—આપણા સાધર્મી ભાઇઓ તરફ આપણે કેમ વર્ત્તવું?

જવાબ—આપણા ધર્મપિતા શ્રીમહાવીર ભગવાન છે અને આપણે તો તેમના પુત્ર-પુત્રીઓ છીએ માટે આપણા સગા ભાઇ-બહેનો તરીકે તેમને ગણવા એટલું જ નહિ પણ સંસારના સગપણ કરતાં ધર્મસગપણ ભવોભવનું હોવાથી આપણા ભાઇ-બહેનો કરતાં તેઓને વધારે ચાહવાં.

સવાલ—આખા જનસમાજ તરફ આપણી શી ફરજ છે?

જવાબ—જનસમાજમાં સત્યનો પ્રકાશ અને શાંતિ જળવાય તેવી ઇચ્છા હમેશાં રાખવી જોઇએ. અને આ ઇચ્છાને અનુસરી આપણે મન, વચન અને કર્મથી આપણું વર્ત્તન પવિત્ર રાખી જનસમાજને આનંદકર્ત્તા થવું જોઇએ.

સવાલ—આપણા ધર્મ તરફ આપણી શી ફરજ છે?

જવાબ—આપણા ધર્મ પર પૂર્ણ ભાવ રાખી તેમાં રહેલી ઉત્તમ શિક્ષાઓ માન્ય રાખવી જોઇએ. ધર્મની ખરી ખૂબીઓ શોધીને તેમને પ્રકાશમાં લાવવી જોઇએ.

સવાલ—આપણા દુશ્મનો તરફ આપણી શી ફરજ છે?

જવાબ—દુશ્મનોનું પણ આપણે ભલું ચહાવું જોઇએ તેઓ આપણી સાથે સલાહ કરવા ઇચ્છે તો તેમને માફી બક્ષવી જોઇએ અને તેમની નિંદા કે અદેખાઇથી દૂર રહેવું જોઇએ.

સવાલ—આ ઉપરાંત બીજી આપણી નીતિ સબંધી શી ફરજો છે ?

જવાબ—આપણે હમેશાં (૧) સાચું બોલવું (૨) પ્રમાણિક રહેવું,(૩)સુશીલ થવું (૪)ઉદ્યોગી બનવું (૫)વિનયનમ્ર થઇ વર્તવું (૬) ગુણગ્રાહી થવું,(૭)ધૈર્યવાન થવું (૮)પવિત્ર મન રાખવું (૯)સલાહ સંપથી રહેવું,(૧૦) ગંભીર થવું, (૧૧) ઉદાર થવું,(૧૨) આનંદી રહેવું,(૧૩)સાવધાન થવું (૧૪)ચતુરતા મેળવવી,(૧૫) ક્ષમાવાન થવું અને (૧૬) ઉદ્યમી થવું—એ નીતિની મુખ્ય શિક્ષાઓ છે ટુંકામાં કહીએ તો જેટલા સદ્ગુણો છે એટલા નીતિના પાઠ છે

સવાલ—જૈન ધર્મમાં નીતિનું પ્રતિપાદન શી રીતે કરેલું છે ?

જવાબ—જૈન ધર્મમાં નીતિને સામાન્ય ધર્મ તરીકે જણાવેલ છે સામાન્ય ધર્મ એટલે કે સર્વે ધર્મોમાં કબૂલ રખાયેલા સિદ્ધાંત કે નીતિ

સવાલ—નીતિ અને ધર્મ એક છે કે જુદા ?

જવાબ—નીતિને કાયમ રાખી ધર્મ કંઇક આપણને વધુ શ્રદ્ધા વધુ જ્ઞાન અને વધુ શાંતિ આપીને વધુ સુખ તરફ દોરે છે નીતિ પહેલું પગથિયું છે ધર્મ તેની ઉપરનું પગથિયું છે

યાત્રાર્થે આવતા દરેક યાત્રાળુને
અગત્યની સૂચના

"અન્ય સ્થળે કરેલું પાપ તીર્થસ્થાને વિવેકવડે છૂટે છે. પરંતુ અવિવેકતાથી તીર્થસ્થાનમાં કરેલું પાપ વજ્રલેપ જેવું નિકાચિત થાય છે."

૧. શત્રુંજય, ગિરનાર, આબૂગઢ, સમેતશિખર કે પાવાપુરી, ચંપાપુરી વિગેરે પવિત્ર સ્થળોની જાત્રા કરવાના રસિક ભાઈ-બહેનોએ કોમળ પરિણામ રાખીને જાત્રાનો લાભ લેવા આવતા બીજા જાત્રાળુઓની પણ યોગ્ય સગવડ સાચવવા ભૂલવું નહિ.

૨. આપણે જાતે થોડું ઘણું કષ્ટ (સંકડાશ) સહન કરીને પણ સામાની સગવડ સાચવી લેવી, એ નિઃસ્વાર્થ સેવાનો લાભ સુજ્ઞ ભાઇ-બહેનોએ જરૂર લેવો.

૩. રેલ્વેમાં, ગાડામાં તેમજ ધર્મશાળામાં એ રીતે આપણે ઘણો લાભ ઉઠાવી શકીએ.

૪. ઘરે મેમાન-પરોણાની સેવા—ચાકરી કરીએ તેથી અધિક સેવા-ચાકરી યાત્રિકોની કરવી ઘટે.

૫. મુકામેથી યાત્રાર્થે નીકળ્યા ત્યાર પછીથી કોઇ પશુ (ઘોડા, બળદ પ્રમુખ)ને પણ ત્રાસ આપવો ન ઘટે. ખુલ્લાં અણવાણે પગે ચાલતાં જાત્રા કરવાનું ફળ ન વર્ણવી શકાય એટલું બધું કહ્યું છે તે મોજશોખની ધૂનમાં સુખશીલતાથી

જીમાથી હેતુ ન ઘટે કારણ કે સમજીને દેહદમન કરવાનુ ભારે
ફળ કહ્યું છે

૬ શરીરક્ષીણતાદિ ખાસ માંદગીના કારણ સિવાય ગર્ભ
શ્રીમંતોને પણ છતી શક્તિએ જયણાથી ચાલીને જ તીર્થયાત્રા
રવી ઘટે આપણે કર્મથી હળવા થવા માટે જ જાત્રા કરવા
આવીએ છીએ, ભારે થવાને નહિ જ એમ સમજી જયણાનુ
લક્ષ ભૂલવુ નહિ

૭ જીવિત સહુને વહાલુ છે તો તેની છતી શક્તિ ગોપવી
નવરોને મહાત્રાસ આપી જયણા રહિત જાત્રા માટે જવા
વવાનો અર્થ શો ? પ્રભુની આજ્ઞા સાચવીને જ જાત્રા કરી
મે થાય છે

૮ સહુ સાથે મૈત્રી દુ:ખી પ્રત્યે દયા અને સદ્ગુણી પ્રત્યે
દ તેમજ પાપી પ્રાણી પ્રત્યે માધ્યસ્થ (ઉપેક્ષા) ભાવના રાખ
જ કરવામા આવતી ધર્મકરણી સહજ થઇ શકે છે

પવિત્ર તીર્થની યાત્રા કરવા જતા અને યાત્રા કર્યા પછી
રૂપ અનીતિનો સર્વથા ત્યાગ જ કરવો જોઇએ તીર્થ
સફળતા ત્યારે જ લેખી શકાય, અન્યથા નહી

અનીતિવંતનુ મન જ ધર્મકરણીમા ચોટી શકતુ નથી,
અને મન વચનની બહારના દેખાવ પૂરતી કરણી સારુ ફળ આપી
શકતી નથી તેથી જ યાત્રિકોએ દયા સત્ય પ્રમાણિકતા વિગેરે
વવા પૂરતી કાળજી રાખવી

૧૧ પ્રભુના આજ્ઞા-વચનોને સ પૂર્ણ પણે પાળવા

૧૨ નિર્મળ તત્ત્વશ્રદ્ધા અને બોધ સહિત સદાચરણવડે જ
ત્માનુ ભલુ થાય પોતે હિત માર્ગને દૃઢતાથી સેવનાર
ઇ પણ હિત કરી શકે છે

૧૩. યોગ્યતા મેળવ્યા વગર વસ્તુધર્મની પ્રગતિ થઇ શકતી નથી તેથી ઉત્તમ પ્રકારની ક્ષમા, નમ્રતા, સરલતા, સંતોષ અને ઉદારતાદિકવડે સુયોગ્યતા મેળવવા ચૂકવું નહિ. રૂડી યોગ્યતા પામેલો જીવ ચિંતામણિ રત્ન જેવો ધર્મ સ્હેજે પામી શકે છે.

૧૪. કોઇ બાતનું દુર્વ્યસન પવિત્ર તીર્થને ભેટી જલ્દી દૂર કરી દેવું. પવિત્ર તીર્થને ભેટી તપ-જપ-જ્ઞાન-ધ્યાન-વ્રત-પચ્ચખાણ કરવાનું વ્યસન તો જરૂર કાયમ રાખવું.

૧૫. તીર્થમાં જંગમ તીર્થરૂપ સદ્‌ગુણી સંત-મહાત્માદિકનો સમાગમ કરી દોષ માત્ર દૂર કરવા. તેમની સ્વાર્થ વગરની હિતશિક્ષાને જરૂર અનુસરવું.

૧૬. મન, વચન અને કાયાથી સઘળી શુદ્ધિ સાચવી, સહુનું શ્રેય થાય એવું આપણી આસપાસ શુદ્ધ વાતાવરણ બનાવી દેવું જેથી શીઘ્ર સ્વ-પરકલ્યાણની સિદ્ધિ થાય.

૧૭. શત્રુંજય તીર્થરાજ જેવા સર્વોત્તમ સ્થાનમાં બીજી ખટપટ તજી શાંતિથી રહેનાર સ્વહિત સાધી શકે છે. અંતરલક્ષથી જયણા (જીવદયા) સહિત પગપાળે એક પણ યાત્રા જેવી લાભદાયી થાય છે તેવી જયણા રહિત ઉપયોગશૂન્યપણે અનેક યાત્રાઓ પણ લાભદાયક થઇ શકતી નથી; તેથી થોડી કે ઘણી યાત્રા કરવા ઇચ્છતા સહુએ જરૂર જયણા સાચવવી.

૧૮. જયણાપૂર્વક સાતે શુદ્ધિ સાચવીને યાત્રાર્થે જતાં, વિકથાદિક પ્રમાદ સેવવો નહિ. વિકથાથી તો પોતાનું તથા પરનું પણ બગાડે છે તેથી હૃદયમાં શ્રી ગિરિરાજના ગુણનું સ્મરણ કરતાં કરતાં વધતા શુભ પરિણામ ઉપર ચડવું.

૧૯. ધર્મનું મૂળ વિનય હોવાથી નમ્રતા રાખી ચાલવું. યાત્રાર્થે જતાં દેહનું દમન કરવું. ખાસ મોટી માંદગી વિગેરે

ાલે ડોળી કરી તેમા બેસીને જવા કરતા ખુલ્લા પગે
ચાલીને જ, બીજા કોઈને તકલીફ આપ્યા સિવાય યાત્રા કરવી.
પ્રભુપૂજા, ચૈત્યવદનાદિક વખતે પણ વિનય ગુણ વિસરી જવો
નહિ સદ્દગુરુ સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા વિગેરેનુ યથાયોગ્ય
માન સાચવવુ

૨૦ તીર્થજળ પવિત્ર હોવાથી તેને ઉષ્ણુ કરી કે કરાવી સ્નાન
કરવા કરતાં તે શુદ્ધ જળથી જ જયણાપૂર્વક સ્નાન કરી પ્રભુ
પૂજનમા પ્રવૃત્ત થવુ યુક્ત-પ્રમાણુ છે

૨૧ યાત્રા-પૂજાદિમા ભાઈઓએ તેમજ બહેનોએ બરાબર
પોતપોતાની મર્યાદા સાચવવાની સભાળ રાખવી એક જ સ્થળે
પૂજન વિગેરે કરતાં મર્યાદા જળવાય નહિ તો બીજા સ્થળે ભાવ
સહિત પ્રભુભક્તિ કરી લેવી યુક્ત લેખાય.

૨૨. ડુગરપૂજા કરવા જતા માગમા જ પગથિયા ઉપર
પુષ્પાદિક ચઢાવવા કરતાં ખાસ નિયમિત સ્થળોએ કે ડુગરમાંની
કોઈ અલાયદી શિલા ઉપર પુષ્પાદિક ચઢાવવા યુક્ત છે તેવે
પ્રસગે નજરે પડતી અશુચિ વિગેરે આશાતના દૂર કરવા-
કરાવવા પૂરતુ લક્ષ રાખવુ

૨૩ સ્નાન કરતી વખતે પહેરવાનુ વસ્ત્ર પોતપોતાનુ અલાયદુ
રાખવુ તેમજ તેવા વસ્ત્રથી બીજુ અગ નહિ લુછતાં,
અલાયદા અગુછા (ડુવાલ) વિગેરેથી જ શરીર સાફ કરવુ,
એમ કરવાથી શરીરની આરોગ્યતા જળવાશે અને થતી
આશાતના પણ દૂર થઈ શકશે આ બાબત સબધી સમજુ
ભાઈ-બહેનોએ ઉપેક્ષા કરવી નહિ

૨૪ પ્રભુ પાસે ધરવા માટે ફળ, ફૂલ વિગેરે જે ઉત્તમ દ્રવ્ય
જ્યાનાં હોય તે જેમ તેમ અનાદરથી લઈ જવા નહિ

કેટલાક મુગ્ધ યાત્રાળુઓ શ્રીફળને ચોટલીથી ઝાલી લઇ જતા જોવામાં આવે છે તે રીતિ અનુચિત છે. શ્રીફળ આદિક આદર સહિત બે હાથમાં અથવા થાળ પ્રમુખમાં રાખીને જ લઇ જવું ઉચિત છે.

૨૫. યાત્રાર્થે જતાં ઉપર માગમાં કોઇ પણ પ્રકારે અશુચિ પ્રમુખ આશાતના આપણાથી ન થાય એવી સંભાળ રાખવી.

૨૬. યથાશક્તિ પોરિસી પ્રમુખનું પચ્ચખ્ખાણ કરીને જ ઉપર ચડવું, કેમકે અત્રે કરેલું નાનું પણ પચ્ચખ્ખાણ મહાન લાભ આપે છે.

૨૭. આ ક્ષેત્રમાં હરેક રીતે સીદાતા સાધર્મી ભાઇઓને વિવેક સહિત સહાય આપી ધર્મમાર્ગમાં જોડવા પ્રયત્ન કરવો.

૨૮. દેહ ઉપરની માયા ઓછી કરી, સુખશીલપણું તજીને અહીં સ્વશક્તિ અનુસાર દાન, શીલ, તપ અને ભાવરૂપ ધર્મનું સારી રીતે સેવન કરવું. આ પુણ્યક્ષેત્રમાં વિવેકથી કરેલી ધર્મકરણી મહાલાભકારી થાય છે.

૨૯ પ્રતિદિન બનતાં સુધી જયણાપૂર્વક (જીવની વિરાધના ન થાય તેવી સંભાળથી) એક જ યાત્રા કરવી. મ્હોટા પર્વ દિવસે બીજી યાત્રા કરવા ઇચ્છા થાય તો તે બહુ સ્થિરતાથી જયણાપૂર્વક વિધિયુક્ત જ કરવી.

૩૦ કેટલાક અણસમજુ ભાઇઓ દેરાસર કે દેરી વિગેરેની ભીંતો ઉપર પેન્સીલ કે કોયલાવની પોતાના નામ લખી કે ગમે તેવા ચિત્ર કાઢીને ભીંતોને કાળી કરી આશાતના કરે છે. આવી રીતે પોતાનું નામ અમર કરવાને ઇચ્છતા મુગ્ધજનો પોતાનાં નામ ઉપર તીર્થની આશાતનારૂપ મશીનો કુચડો ફેરવે છે; તેથી સમજુ માણસોએ તેમ નહિ કરતાં તેવું કરનાર શખ્સોને પણ સમજુતી આપવા પ્રયત્ન કરવો.

૭૧ કેટલાક યાત્રાળુઓ બહુ અંધારામાં પહેલો યાત્રાર્થે જાય છે તેમ નહીં જતા, સારી રીતે અજવાળું થયા બાદ જયણા સહિત પગે ચાલીને યાત્રા કરવી.

૭૨ કેટલાક યાત્રાળુઓ ખાસ કારણ વગર ડોળી કરે છે તેથી તેમના નિમિત્તે ડોળીવાળાઓ ડુંગર ઉપર કેટલીક જાતની આશાતના કરે છે તે સંબંધી વિચાર કરી, સમજુ માણસોએ તેવી અવિધિ આશાતના તજીને જ બનતા સુધી યાત્રાનો લાભ લેવો, ગતાનુગતિકતા તો ન જ કરવી.

૭૩ યાત્રાર્થે આવેલા ભાઈ-બહેનોએ પ્રભુપૂજા, ગુરુવંદન, અનુકંપા (પ્રાણીદયા) સુપાત્રદાન, ગુણાનુરાગ અને શાસ્ત્રશ્રવણરૂપ પોતાના નિત્યકૃત્ય વિસારી નહિ દેતાં તે નિયમસર સેવવા.

૭૪ અહીં સદા સાધર્મિક જનોની બની શકે તેટલી સેવા-ભક્તિવડે આરાધના કરવી, પરંતુ તેની કોઈ રીતે વિરાધના તો ન જ કરવી.

૭૫ તીર્થભક્તિ માટે જેટલું તન મન ધનથી કરાય તેટલું ઓછું જ છે એમ સમજી જે કંઈ યથાશક્તિ કરવામાં આવે તેનો ગર્વ કરવો નહિ પણ પૂર્વ મહાપુરુષોનાં દૃષ્ટાંત લઈ સ્વલઘુતા જ ભાવવાનું લક્ષ રાખવું.

૭૬ મન વચન કાયાથી કોઈપણ જાતના પાપમાં પ્રવૃત્તિ ન થાય તેવી કાળજી રાખવી કોઈપણ નબળી સંગતથી અલગ રહેવું સર્વ જીવને આપણા આત્મા સમાન લેખી શુદ્ધ દયાની લાગણી રાખવી અને પરિણામની વિશુદ્ધિ કરવી.

૭૭ કોઈને કંઈ-કઠોર કે મર્મ વચન કહેવું નહિ મિષ્ટ, પ્રિય અને હિત વચન જ વદવું ગમે તેવા પ્રસંગમાં પણ અહિતકારી અસત્ય અને અપ્રિય વચન ન જ બોલવું.

નાહક વીર્યનો વિનાશ કરવાવડે શરીર કમજોર થઇ જાય છે, એમ સમજી ઉક્ત અનાચરણોથી સહુએ સદંતર દૂર રહેવા લક્ષ રાખવું, તેની ઉપેક્ષા કરવી નહી.

૮. આવકના પ્રમાણમાં જ ખર્ચ રાખવું અને બિનજરૂરી ખર્ચ કમી કરી બચેલા નાણાનો સદુપયોગ કરવા-કરાવવા પૂરતું લક્ષ્ય જાતે રાખવું અને સ્વજનો પાસે રખાવવું.

૯. શુભ-ધર્માદા ખાતે ખર્ચવા કાઢેલી રકમ વગરવિલંબે વિવેકથી ખર્ચી દેવી; કારણ કે સદાકાળ સહુના સરખા શુભ પરિણામ ટકી રહેતા નથી, વળી લક્ષ્મી પણ આજે છે અને કાલે નથી માટે કાલે કરવું હોય તે આજે જ કરવું.

૧૦. જ્ઞાનદાન સમાન કોઇ ઉત્તમ દાન નથી એમ સમજી સહુએ એ કાર્યમાં યથાશક્તિ સહાય કરવી અને તત્ત્વજ્ઞાનનો ફેલાવો થાય તેવો પ્રબંધ કરવો; કેમકે શાસન ઉન્નતિનો આધાર તત્ત્વજ્ઞાન ઉપર અવલંબી રહેલો છે.

૧૧. આપણા જૈન ભાઇ-બહેનોની અત્યારે ઘણા ભાગે કળાકૌશલ્યની ખામીથી, પ્રમાદ આચરણથી, અગમચેતીપણાના અભાવથી અને નાતવરા વિગેરેમાં નકામા ખર્ચ કરવાની કુરૂઢીથી જે દુઃખભરી હાલત થવા પામી છે તે જલ્દી દૂર થાય તેવી તાલીમ (કેળવણી) દેશકાળને અનુસારે ઉછરતી પ્રજાને આપવા દરેક યોગ્ય સ્થળે ગોઠવણ કરવાની હવે ખાસ જરૂર છે.

૧૨. વીતરાગ પ્રભુનો પવિત્ર ઉપદેશ આખી આલમને ઉપકારક થઇ શકે એવો હોવાથી તેનો જેમ અધિક પ્રસાર થવા પામે તેમ સહુએ પ્રયત્ન કરવો. જગદ્‌ગુરુ જિનેશ્વર ભગવાને ફરમાવેલી દશ શિક્ષાનું રહસ્ય એ છે કે—

(૧) શાસનરસિક જનોએ સહુ કોઇ જીવોનું ભલું કરવા કરા-

...પા બનતી કાળજી રાખવી અને ઉદાર દિલથી આત્મભોગ આપવો

(૨) મદ, માન કે અહંકાર તજી, સાદાઈ ભલમનસાઈ અને નમ્રતા રાખી સહુ સાથે હળીમળીને રહેવું અને ગુણીજનોનો અધિક આદર કરવો, તેમના પવિત્ર સમાગમમાં આવી સદ્‌બોધ મેળવવો અને તે પ્રમાણે સહુએ ચીવટ રાખીને સદ્વર્તન સેવવું

(૩) માયા-કપટ તજી સરલતા આદરી મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી સ્વપરહિતરૂપ થાય તેવા શુભ કાર્ય કરવાં-કરાવવાં

(૪) લોભ-તૃષ્ણા તજી સંતોષવૃત્તિ રાખીને બની શકે તેટલાં પરમાર્થભર્યાં કામ નિસ્વાર્થપણે કરવા અને કરાવવા.

(૫) કુવાસના તજી ઇચ્છાનિરોધ તપવડે નિજ દેહદમન કરી, પવિત્ર જ્ઞાનધ્યાન યોગે પ્રમાદ રહિતપણે સ્વ-આત્મ સુવર્ણ શુદ્ધ કરવું

(૬) ઇન્દ્રિય વિષય અને કષાયને કાબૂમાં રાખી પવિત્રપણે યથાશક્ય વ્રત-નિયમો પાળવા પળાવવા પ્રયત્નશીલ થવું

(૭) સત્યનું સાચું સ્વરૂપ સમજી પ્રિય પથ્ય અને તથ્ય એવું (હિત મિત અને મધુર) વચન પ્રસંગ પામીને વિચારપૂર્વક બોલવું

(૮) અંતઃકરણ સાફ રાખી વ્યવહારશુદ્ધિ સાચવવી ન્યાય નીતિ અને પ્રમાણિકપણું સારી રીતે સાચવી રાખીને ચાલવું

(૯) પર આશા પરાધીનતા તજી નિઃસંગતા અને નિસ્પૃહતા સારી એકાન્ત આત્મહિત કરી લેવું ને સવેગ ઉજમાળ થઈ રહેવું.

(૧૦) સમસ્ત શુભ પવિત્ર આચારવિચારને સેવી આત્મપ્રશ... વસ્તુયોગે ક્રમશઃ કલ્યાણિક અક્ષય સુખનો અનુ...

કરવો, ઇયળ-ભ્રમરીના દૃષ્ટાંતે પરમાત્મચિન્તવનવડે સાથે એકતા કરી સ્વરૂપમગ્ન થવું.

૧૩. ક્લેશ, કુસંપ, વેર, વિરોધ, ઇર્ષા, અદેખાઇ, નિંદા, ચુ વિગેરે વિકારોને મહાદુઃખદાયક જાણી સહુએ અવશ્ય પરિહર

૧૪. કુસંગથી આદરી દીધેલા ખોટા રીતરિવાજોને હ કર્ત્તા જાણી દૂર કરવા-કરાવવા પૂરતું લક્ષ્ય રાખવું.

૧૫ કોઇ રીતે સીદાતા (દુ:ખી થતા) સાધર્મીજનોને સ રીતે સહાય આપી અપાવીને ઠેકાણે પાડવા સદા લક્ષ્ય રાખ

૧૬. માતા, પિતા, સ્વામી અને ગુરુમહારાજનો આ ઉપર થયેલો અનહદ ઉપગાર સંભારી, કાયમ સ્મરણમાં રા તેમનું હિત કરવાની સોનેરી તક મળે ત્યારે તે ગુમાવવી ન દ્રવ્યથી અને ભાવથી બની શકે તેટલી તેમની સેવા, ભ જરૂર કરવી.

૧૭. કોઇએ કંઇ કસુર કરેલી જાણી તેનો તિરસ્કાર કર બદલે તેની ભૂલ શાંતિથી સમજાવી સુધરાવવી વધારે હિતકારી

૧૮. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને નિજ લક્ષમાં રા નમ્રતાથી ઉચિત પ્રવૃત્તિ કરનાર સુખે સ્વપરહિત સાધી શકે

સૌ કોઇ આ અમૂલ્ય સૂચનાઓનો અમલ કરશે તો તેઓ અ સમયમાં અને અલ્પ પ્રયાસે અમૂલ્ય લાભ મેળવી શકશે ઇચ્છી, પ્રાર્થી નિજ આશય દાખવીને વિરમું છું. સ. ક.

